

Хүгжэмшэдэй
гуламта

8 н.

Арадай багшын
мүнхэ дурасхаалда

12 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
январин 30
Четверг

(21953)
№ 3 (868)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

САГААЛГАНААР! САГААН КАРААР!

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг

“ДЭЛХЭЙН ЁОХОР” БҮГЭДЫЕМНАЙ НЭГЭДҮҮЛЭГ ЛЭ!

Сагаалганай түрүүшын үдэртэ бүгэдөөрөө гар гараа барисалдажа, ёохор хатардаг ехэ найхан заншалда «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшан, ВАРК эхи табиһан. Тиин мүнөөшье январин 31-дэ үдэшын 6 сагта ниислэл хотодо Оперо болон баледэй театрай урдахи талмай дээрэ сугларжа, Сагаалганай баярые энэ хатараараа угтахабди. Гадна түрэл Буряад оронһоо холо ошоһон нютагаархиднай мүнөө байгаа газартаа баһал ёохорложо, һанал сэдхэлээрээ бидэнтээ нэгэдэхэ. Бурядай нютагуудта, Эрхүү можодо, Забайкалийн хизаарта, Санкт-Петербург, Якутск, Южно-Сахалинск, Мирный, Хабаровск, Екатеринбург, Красноярск, Новосибирск, Париж, Нью-Йорк, Токио, Квебек болон бусад хотонуудта ёохор наадамнай дэлгэрхэнь. Бүгэдыетнай уринабди.

Концерт-презентация
журнала **МЫНИ БУСЛАА**

2-3 февраля
БУРЯТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АКАДЕМИЧЕСКИЙ ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
Тел.: 21-36-00,
31-61-81

- Согтын ДОЛЖИН (Китай)
- Бабуудоржын СЭСЭГМАА (Китай)
- Жаргалсайханай ЧИНГИС (Монголия)
- Пүрбэжамсын БАДРАЛ (Монголия)
- НАМГАР Лхасаранова (Москва)
- БАДМА-ХАНДА Аюшеева (Москва)
- САЯН Цымпилов (Москва)
- БАИРМА Гилязова (Усть-Орда)
- ХАЖИДМА Ауржанаева
- ДАРИМА Дугданова
- БИЛИГМА Ринчинова
- ЧИНГИС Раднаев
- ВИКТОР Жалсанов
- ДМИТРИЙ Аюров и др.

РОССИЯ

Сагаан харын амаршалганууд

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД, ҺҮЗЭГШЭД!

Гаража байхан Хүхэ модон Морин жэлээр амаршалгануудыг тогтоожо абыт.

Шэнэ жэлээ угтахынгаа урда тээ Могой жэлээ найнаар, баяр баясхалантайгаар үдэшэхэ шухала. Үнгэржэ байхан жэлдэ ехэ туршалгануудыг дабажа гараабди, шухала шийдхэбэринүүдыг абаабди, олонийтын ажабайдалай олонхи халбаринуудта зорилгонуудаа бэлүүлээбди. Зүгөөр 2013 оной тон шухала үйлэ хэрэг гэхэдэ, Россиин Президент Владимир Путинэй Ивалгын дасан ерэлгэ болоно.

Гаража байхан Морин жэл ехэ удхатай. Юуб гэбэл, монгол туургата бүхы арадууд морин хүлэгыг эрдэни гэжэ сэгнэдэг.

Түүхэ харабал, имагтал Морин жэлдэ, 2002 ондо, XII Бандидо Хамба лама Даша-Доржо Этигэлов хүн түрэлтэндэ бусаа. Тиин манай Багшатай нэгэ үедэ ажаһууһан хүнүүдтэ адис үрээлэйн хамгаалга доро ажаһууһа шухаг хоморой аза тудад гээшэ. Бидэ энэниень ойлгожо, сэг-

нэжэ ябаха ёһотойбди. Илангаяа 2002 ондо түрэнэн хүүгэд онсо хамгаалгатай: тэдэмнай Хамба лама Этигэловтэй ажаһуужа байхан түрүүшын үе болоно. Бидэ тэдэниень үнэн зүрхэнһөө амаршалнабди!

2014 ондо Россиин Буддын шажанай заншалта Сангха Хоёрдугаар Екатеринын 1764 ондо Россиин Бандидо Хамба ламанарай байгуулга тогтооһоорнь 250 жэлэй ойн баяр тэмдэглэхэ юм. Тиин энэ шухала үйлэ хэрэгтэ дашарамдуулан, Россиин Сангха хүн зондо ехэ удхатай, социальна шэглэлтэй олон хэмжээ ябуулгануудыг эмхидхэхэ.

Морин жэлэй түрүүшын үдэрнүүдтэ Будда бурханай 15 шэдиэдэ зорюулагданан "Монлам Ченмо" хуралнуудта хабаадалал, ехэ найн. Энэ хуралда хабаадахадаа, ухаан бодолтнай Будда бурханай ухаан бодолтой хэзээнэйхиһээшье дүтэ байха.

Гаража байхан Сагаалха найндэрөөр!

Бандидо Хамба лама Дамба АЮШЕЕВ.

ХҮНДЭТЭ НҮХЭД, НЮТАГААРХИД!

"Бүгэдэ буряадай соёл хүгжөөлгын эблэл" гэнэн регионууд хоорондын олонийтын хүдэлөөнэй зүгһөө та бүгэдэниень зүүн зүгэй литээр гаража байхан Шэнэ жэлээр – арадай найндэр Сагалганаар үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб!

Сагаалган – хабарай эхилхыг болон сэдхэхэй нэргэхыг тэмдэглэдэг найндэр. Хүн бүхэмнай тэрэниень сэбэр сарюун ханаагаар, найн найхан хэрэгүүдээр угтадаг гээшэ.

Ажал хүдэлмэрингөө уялгаар гү, али сэдхэхэйгээ дуудалгаар буряад арадай соёл болон урлал хүгжөөлгэдэ горитой хубитаяа оруулһан, оруулжа байхан бүхы хүнүүдтэ Эблэлэйгээ зүгһөө баяр баясхалангаа мэдүүлнэб. Тиихэдэ Буряад ороноо тамирай, соёлой болон ажабайдалай бусад халбаринуудтай талаар холо ойгуур сурхуулжа ябаһан хүнүүдыг баһа тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө сагай шухала асуудалнуудай нэгэн – хургуулида буряад хэлэ үзэлгэ. Шанга хөөрэлдөөнүүд, арсалдаата

зүбшэн хэлсэлгэнүүдэй гэршэлһээр, хүн зомнай түрэл хэлээ алдаха дурагүй. Тиин гаража байхан жэлдэ бидэ хэ-нэйшье эрхэ хаһангүй, буряад хэлэ хамгаалан хүгжөөхөөр тон зүб шийдхэбэри абахабди гэжэ найданаб.

Хэр ургаа хойшо заншаһан ёһоор, Сагаан харын үедэ дүү зон аха үеын зондо айлшалжа, бэлэг сэлэгүүдыг барюулдаг, найхан үрээлнүүдыг зорюулдаг гээшэ. Энэ найхан заншалыг ганса буряадууд бэшэ, респу-

бликадамнай эбтэй зетэй ажаһуудаг бүхы арадууд сахидат. Энэнь ехэ найн.

Сагаан харын найндэр арад зонойнай һур хүлдыг дээрэ үргэхэ, шэнэ амжалтанууд болон тулалтануудта зоригжуулха.

Сагаан харамнай гэр бүлэ бүхэндэ амгалан байдал, жаргал, аза талаан асархан болтогой! Сагаан нараар! Сагалганаар!

"Бүгэдэ буряадай соёл хүгжөөлгын эблэл" гэнэн регионууд хоорондын олонийтын хүдэлөөнэй хүтэлбэрилэгшэ В.БУЛДАЕВ.

Соёлой һонин

НАМЖИЛ НИМБУЕВТА ЗОРЮУЛАГДАНАН БАЛЕТ

тухай һонин хөөрөлдөөн Буряадай Гүрэнэй Г. Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй академическэ театр соо хаяхан үнгэргэгдэһэн пресс-конференциин үедэ болобо.

Түрүүн журналистнуудай анхаралда ерээдүйн баледтэ (февралийн 13-да харуулагдаха) тон дуратайгаар репетици хэжэ байхан залуушуулай хабаадалгатай 2-3 хэһэгүүдыг нэрлэбэл, Намжилай (артист Владимир Тапхаров) залитай, залуу наһанайнь, шууяатай, хүхюүтэй нүхэдэйн хатаралдахыг хараабди. Удаань эхэ болохо эхэнэрэй умай соогоо зүрхэнэй шанга сохидолтой хүүгээ хүлээһэн, ханаата болоһон хүнэй об-

раз дамжуулан баледэй артисткатай танилсаабди. Уг удхыень журналистнуудта залуу, бэлиг талаантай найруулагша-балетмейстер Петр Базарон (Санкт-Петербург) хөөрэхэнэй удаа пресс-конференци дээрэхи фойе соонь үргэлжэлбэ, найруулагшад шэнэ премьерэ тухайгаа хөөрөбэ.

Театрай директорэй орлогшо Давид Дондуповай хөөрөөһөө Сагаан харын хүндэлэлдэ харуулагдаха репертуартай танилсаабди: бэрхэ режиссёр Олег Юмозэй найруулһан сууга "Энхэ Булад Баатар" гэнэн мэдээжэ оперо, монголой сууга артистнууд Энхтайван, Анхбаяр, Эрдэнэтуяа, Уянга, режиссёр Солонго, бусадтай хабаадалгатай "Риголетто" оперо бо-

лон Гала-концерт, "Намжил" гэнэн баледэй премьерэ, Баир Дондоковой "Дууша ботогохон" гэнэн хүүгэдэй оперо, бусад зүжэг, концертнүүд Сагалгана зорюулагдана. Шэнэ балет табижа байхан Петр Базарон, бэлигтэй поэдэй эгэшэ Любовь Нимбуева-Базарова, театрай уран найханай хүтэлбэрилэгшэ Морихиро Ивато, тус проект найруулагшадтай нэгэн Баярма Цыбикова, балерина Маргарита Чагдурова, бусад ханамжануудаараа хубаадаа, журналистнуудай асуудалнуудта харюусаа. Эндэ хатарай, пластикын онол аргуудһаа гадна олондо мэдээжэ поэдэй найхан шүлэгүүдыг, верлибрүүдыг харагшад шагнаха арга болмжонуудтай байха гэжэ

тэмдэглэхээр. "Намжил" гэнэн шэнэ, залуушуулда найшаагдаха балет тус театрай репертуарыг олон жэлдэ шэмэглэхэ, Сагаан харын үедэ театр ерэнэн зонийг,

холын оронуудай айлшадые гайхуулха, баясуулха бээз гэжэ найданабди!

Петр Базарон

АНДРЕЙ МУХРАЕВАЙ ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ШЭНЭ НОМ

Һаяхан барлагдаһан номтой танилсалга, Үндэһэн номой сангай тусхай конференцзал соо олон тоото уншагшадтай, поэдүүдэй хабаадалгатайгаар үнгэргэгдэһэн байна. "Запомни жизнь" гэнэн хоёрдохой номоо нёдондо Улаан-Баатарта (Монгол орон) гаргаһан һуралсалай болон эрдэмэй ухаанай министерствын ажалшан, поэт, уран зохёолшо, драматург, журналист Андрей Мухраевай нүхэд, аха заху уран зохёолшо, журналистнууд, эдир уншагшад олоороо хабаадажа, номдонь, зохёохы ажалдань найн сэгнэлтэ үгөө.

Монголой мэдээжэ поэт, оршуулагша Г. Аюурзана, оршуулагша О.Чинбаяр гэгшэдтэ сэдхэхэйгээ баяр шэнэ номойнгоо оролто үгэнүүд соо поэт хүргэһэн байна. Тиймэһээ олон шүлэгүүдын монгол хэлэн дээрэ ехэ удхатайгаар, зохидоор оршуулагдан хэблэгдэһэниень найшаалтай байна. "В кругу любимых книг" гэнэн

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

уулзалгын үедэ болоһон шэнэ номтойнь танилсалгын үедэ сууга уран зохёолшо Владимир Митыпов, Владимир Гармаев, поэдүүд Юрий Извеков, Булад Аюшеев, Екатерина Фахуртдинова, композитор Лариса Санжиева, уншагша Т.А. Абидуева, бусад үгэ хэлэбэ, шэнэ номоорнь амаршалба.

Энэ уулзалгыг тус библиотекейн бэрхэ хүдэлмэрилэгшэ Наталья Стефана зохидоор хүтэлбэрилһэн байна.

Иимэ уулзалганууд Сагалганай үедэ олоор үнгэргэгдэхэ гэжэ Наталья Анатольевна тодорхойлно һэн. Монгол поэт Хэнтэйн Батхуугай ород хэлэн дээрэ хэблэгдэһэн шэнэ ород номой - "Женщина – это лишь книга..." гэжэ нэрэтэй зохёолой презентациин үдэшэ Мартын 8-най найндэрыг – Эхэнэрнүүдэй бүхэдэлхэйн үдэрыг угтуулан, Үндэһэн номой санда үнгэргэгдэхөөр хараалагданхай. Тийхэдэ Сагаан харатай дашарамдуулан, бүри хаяр февралийн 7-до үдэрэй 14 сагта Забайкалийн мэдээжэ поэт Дугарма Батоболотоватай уулзалгын, харин февралийн 14-дэ үдэрэй 14 сагта алдар сууга поэт, республикын арадай поэт Цырендулма Дондогойн "Шамбалын сээсүүлд" гэнэн шэнэ номтойнь (Москва) танилсалгын үдэшэнүүд үнгэргэгдэхэ гэжэ бүхы уншагшадтаа дуулганабди. Сагаан нараар, Сагалганаар!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной январийн 27-30

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ САГ ЗУУРА ДҮҮРГЭГШЭ В.А.ПАВЛОВАЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
27.01 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
29.01 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
29.01 13.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
27.01 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА АРАДАЙ ХУРАЛАЙ БЮДЖЕДЭЙ, НАЛОГУУДАЙ БОЛОН САН ЖАСЫН ТАЛААР ХОРООН (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын хуулинуудые федеральна хуулинуудтай зохилдуулха тухай
29.01 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикада нютагай өөһэдын хүтэлбэри эмхидхэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.01 10.00 каб.322
"Буряад Республикын хуули ёһоной актнуудай зүб хэрэглэлгые саг үргэлжэ хиналга тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.01 14.00 каб.323
"Буряад Республикын гүрэнэй эрхэтэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй нэмэлтэ мэргэжлэй нуралсалда Буряад Республикын 2015 оной гүрэнэй захил тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
30.01 10.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлдэ байһан газарай частогуудые түлбэриггүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулин 1-дэхи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.01 15.00 каб.119
"Дэбисхэрнүүдэй газар эсхэмжэлгэ үнгэргэлгын хүдэлмэринүүдэй эгээл эхэ сэнгүүд тухай" 2006 оной декабриин 25-ай 2037-III дугаарай Буряад Республикын Хуулин 2-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.01 10.00 каб.119
"Буряад Республикын агропромышленна комплексэ мэргэжэлтэдээр хангалга: шийдхэгдээгүй асуудалнууд болон хараа боломжонууд" асуудалаар "дүхэриг шэрээ" үнгэргэлгэдэ бэлдэхэ тухай
30.01 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд

хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
"Буряад хэлые Буряад Республикын гүрэнэй хэлэн шэнгээр хэрэглэхэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.01 13.00 каб.212
"Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд болон Буряад Республикада бусад хэлэнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.01 10.00, 14.00 каб.212
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ Буряад Республикын хуулинуудай түлэбүүдтэ тобшололнуудые бэлдэлгэ
30.01 10.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
"Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.01 10.00 каб.218
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
2. "Урмашуулгын түлбэринүүд болон стипендинүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
3. "Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ нуралсалай халбарид гүрэнэй-олонийтын хүтэлбэри тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай (Буряад Республикын нуралсалай байгуулгые хүтэлхэ хэрэгтэ ниитэ зоной хабаадаха асуудалые хуулин ёһоор гуримшуулха талаар)
4. "Буряад Республикын эрдэм болон эрдэмэй-техническэ политика тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.01 14.30, 15.00, 15.30, 16.00 каб.218
Буряад Республикада олон хүүгэдтэй гэр бүлэнүүдэй үхибүүдые эмээр хангалга тухай

28.01 10.00 каб.218
"Буряад Республикада нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
29.01 10.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгааалин нөөснүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
"Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулин IV бүлэгтэ хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
27.01 10.00 каб.209
1. "Буряад Республикын хото барилгын дүрим тухай" Буряад Республикын Хуулин 24-дэхи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
2. Хүн зоние шэрэлгэтэй холбоотой байдал тухай
28.01 10.00 каб.209, 211
"Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай бүрин этигэмжэнүүдые бээлүүлхэдэ хэрэгтэй зөөрийн, мүн тиихэдэ Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай, Буряад Республикын гүрэнэй эрхэтэнэй алба хаагдай, Буряад Республикын гүрэнэй нэгдэмэл предпрятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй болон Буряад Республикын гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй ажа-ябуулгада хэрэгтэй зөөрийн тоолбори тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
28.01 14.00 каб.211
"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ элшэ хүсэ гамналга болон элшэ хүсэ ашаглалгын ашаг үрэ дээшлүүлгэ тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай
30.01 10.00 каб.209

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА Ц.Э.Доржиев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хорооной түрүүлэгшэ
28.01 14.00-17.00 каб.206/235

САГААЛГАНАА БҮГЭДӨӨРЭН УГТАЯ!

Мүнөө жэлэй Сагаалганда заншалта ёһоороо ехэ олон хэмжээ ябуулганууд бэлдэгдэнхэй. Гол үйлэ хэрэгүүд январийн 31-дэ Сөведүүдэй талмай дээрэ үнгэрхэ. 14.00 сагта зүжэглэмэл наадан, түрүү бүлгэмүүдэй концерт дэлгэгдэхэ. Тиихэдэ манай Сагаан Үбгэн, Жабар Үбгэн, Түгэни Энекен, мүн Улаан-Баатарһаа бууһан айлшад – Увлин Увгун Зазан Охин хоёр хүн зоние хайндэрөөр амаршалха.

Сагаалганда "Буузын баяр" гэнэн фестиваль үнгэргэдэг заншалаа мүнөөшье сахихабди. Энэ хэмжээ ябуулга 15.00 сагта эхилхэ. "Буузын баярта" дашарамдуулагдан, арадай нааданууд, бууза үйлэдбэрилэгшэдэй мүрысөөн, арадай эдэе холой зүйлнүүдтэй, нэые гэр соохи эд бараатай танилсуулга болон бусадшье хэмжээ ябуулганууд эмхидхэгдэхэ. Энэ үдэр 16.30 сагта түрүүшынхиеэ Сөведүүдэй талмай дээрэ "нээр шаалган" гэнэн республикын хэмжээнэй мүрысөөнэй хотын шата үнгэргэгдэхэ юм. 10 эрхим нээр шаагшад сугларһан зоной нүдэн дээрэ бэлиг шадабаряараа мүрысэжэ, илагшад тодоржо,

һүүлдэ Түнхэндэ республикын шатада шадалаа туршаха. Үшөө нэгэ һонин юмэн гэхэдэ, "Титан" гэнэн бүлэг компаниин "Селенга" фабрика 10 мянган бууза шанаад, 10 түхэригөөр худалдажа, хотын рекорд тогтоохо зорилготой. Энэ хэмжээ ябуулга 14.00 сагта захалаад, 17.00 сагта дунгүүд согсологдохо юм. Хэрбээ хэрэгэй бүтөөһаа, ерэхэ жэлдэ Россиин рекорднуудай номдо бүридхэлдэ абтаха арга байна.

Сагаалганай түрүүшын үдэр "Дэлхэйн ёхороор" түгэсэхэ. 18.00 сагта Оперо болон баледэй театрай урдахи талмай дээрэ булта гар гараа барисалдан, түрэл Буряадһаа холо ажаһуудаг нютагаархидтаяа нэгэ доро ёхорлохобди.

Сагаалганда үльгэрэй айлшадые уридаг заншалнай "Буряадта шэдитэ Сагаалган" гэнэн аяншалга хүгжөөлгын проект бээлүүлгэдэ хабаатай гэжэ мэдэнэт. Тус проект Россиин хэмжээндэ мэдээжэ болохоһоо гадна хари гүрэнүүдтэһе һонирхол татажа эхилэнхэй. Тиин энэһээ урид нютагтамнай Великий Устюгһаа Жабар Үбгэн, Саха-Яхадһаа - Чысхаан, Ямалһаа - Ямал-Ири, Япон гүрэнһөө Соок Ирей болон хүйтэнэй, үбэлэй бусад эзэд айлшалһан байна. Мүнөө жэлдэ хүршэ Монголой айлшад ерэхэдэ, Буряадай 29-дэхи гимназиин хурагшадтай уулзаха, Ивалгын дасан хүрэхэ, Сөведүүдэй талмай дээрэ үнгэргэгдэхэ хайндэртэ, тэрэ тоодо "Дэлхэйн ёхорто" хабаадаха юм. Февралийн 1-дэ тэдэ Дээдэ-Онгостойдо "Сагаан Үбгэнэй ордондо" айлшалха, Тарбагатайн аймагта шэмээшэүүдэй комплексдо үльгэр домогой Иван Травниктай танилсаха, "Үльгэр" гэнэн хүүхэлдэйн

театр соо хүүгэдтэй харилсаха юм.

Сагаалган нэгэ үдэрөөр дүүршээдэггүй. Тиимэһээ энэ хайндэртэ зорюулагдаһан нэрэмжэтэ искусствын колледж соо "Подкова счастья" гэнэн зүжэгөө дурадхаха. Дуу болон хатарай "Байгал" театрай "Сагаалганай уулзалга" концерт февралийн 1-һээ 4 болотор ород драмын театр соо үнгэргэгдэхэ. Арадай уран бэлигэй республиканска түб бүгэдэетнай февралийн 13-да регионууд хоорондын "Баатар – Дангина" конкурсын гала-концертдэ урина. Буряадай Үндэһэтэнэй музейдэ эдэ үдэрнүүдтэ "Морин эрдэни", "Юртэмсын гурбан үнгэ" гэнэн үзэсхэлэнгүүдые хаража болонго. Забайкалийн арадуудай этнографическа музейдэ февралийн 8-да 13.00 сагта Сагаалганда зорюулагдаһан найр наадан дэлгэрхэ. Буряадай Үндэһэтэнэй номой санда Сагаалганай уулзалганууд, номой үзэсхэлэнгүүд дэлгэгдэхэ.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

Хүдөө хууринуудай хугжэлтэ

ШЭНЭ ЖЭЛЭЭ ШЭН ЗОРИГТОЙ УГТАХАНЬ

Ажлайнгаа хэрэгээр Ивалгын аймагаар Ябахадаа, нэн тэрүүн аймагай захиргаанда харгылан ороо нэмди. Энэ удаа маанадые захиргаанай толгойлогшын орлогшонор болохо Андрей Николаевич Зарубин Валерий Батодалаевич Ендонов хоёр угтан абаа. Үнгэрхэн жэлье Ивалгын аймаг яһала һайн үрэ дунтэйгөөр, олзо оршотойгоор үнгэргэжэ, бүхы шахуу һалбаринуудтаа өөрын онсо туйлалтануудтайгаар ондо орожо байһыень аймагай хүтэлбэрлэгшэд хэлээ.

Республикымнай 22 аймагуудай болон Улаан-Үдэ хотын дунда макроэкономикийн хугжэлтын талаар правительствын зүгһөө жэл бүри үнгэргэгдэдэг мурьсөөнэй дүнгүүдээр Ивалгын аймаг энэ удаа 11-дэхи хуурида гараа. 2012 оной дүнгүүдтэй зэргэсүүлэн харахада, ивалгынхид бүхы талаараа урда жэлэйхидэ орходоо ажал хэрэгээ эрхим һайнаар ябуулжа, нёдондо эзэлһэн 22-дохи хуурияа аяар 10 пунктаар булин гараа.

Морилон ерэжэ байһан модон хүхэ Морин жэлдэ хүсэ шадалаа үшөөшье ехэ-

эр элсүүлэн, түрэл аймагаа эрхим түрүүшүүлэй тоодо оруулхаяа оролдохобди гэжэ аймагай хүтэлбэрлэгшэд найдана. Жэшээлэн харабал, һуралсалай һалбарид аймаг дотор урагшаа дабшаһанай амаргүй ехэ алхам хэгдээ гээд тоолохоор.

Доодо Ивалгада хүүгэдэй шэнэ сэсэрлиг баригдажа дүүргэгдээ. Сотниково хууринда нэгэ доро 120 үхибүүдэй ябаха хүүгэдэй сэсэрлиг ашаглалгада тушаагдаа. Энэ барилга ударидаһан бригадын түрүүлэгшэ **Баир Шагдырович Миронов** иигэжэ хөөрэнэ: "Хүүгэдтэ гэжэ зориулагданан барилга эмхидхэн бодхоодо, ажал хэрэг ехэ урагштай, булта шахуу абанар болодог барилгашаднай урма зоригтой, шанар һайтайгаар, богонихон болзор соо барихье оролдоо. Үгтэһэн болзор соо барилгаяа дүүргэһэндээ, хүүгэдэй шэнэ сэсэрлиг соо хүмүүжүүлэгдэхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулһандаа баяртайбди".

Гэхэтэй хамта "Рябинка", "Вишенка", "Ромашка", "Березка" гэхэн хүүгэдэй сэсэрлигүүдтэ заһабарилга хэгдэжэ байнхай. Сотниково, Додо Ивалга, Иволгинск, Оронго хууринуудай хургуулинуудта заһабарилганууд үнгэргэг-

дөө. Гаража ерэхэ жэлдэ Иволгинск болон Доодо Ивалга хууринуудта дүн хамта 250 хүүгэдэй байрлаха сэсэрлигүүдэй барилгада 200 гаран млн. түхэриг гаргашалагдахаар хараалагданхай.

Сотниково хууриной заһабарилгаданан "Племзаводой" хуушан байра соо поликлиникэ нээгдээ. Кибиано хууринда фельдшерско-акушерскэ пункт ажалажа эхилээ. Иимэ пункт Кокорино хууринда шэнээр заһабарилгадаа.

"Бүхы дэлхэй дээрэ спортын талаар гол мурьсөөн болохо Олимпиин наадануудай гал аймагтамнай олон хүнүүдэй хабаадалгатайгаар угтагдан абтаһан байна.

Аймагаймнай түб хууринда шэнэ спортын байшанай барилга дүүргэгдээ. Доодо Ивалгада барилдаанай зал мүн лэ нээгдээ", - гэжэ гулваагай нэгэдэхи орлогшо Андрей Николаевич Зарубин омогорхон нэмэнэ.

Олон хүүгэдтэй, мунгэ зөөрээр дуталдажа байһан бүлэнүүдтэ болон залуу мэргэжэлтэдтэ байра байдалаа һайжаруулжа, барилга хэхины тула 279 газарай участогууд үгтөө гэжэ тэмдэглэлтэй.

Харгы зам, зайн галай утаһа нэлгэн шэнэлхын талаар

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото

нилээдгүй ехэ ажал хэгдэһэн байна.

Мүн тиэхэдэ үншэрхэн үхибүүдтэ 10 шэнэ гэрнүүд бодхоогдоо.

Һандаран хуушарһан гэрнүүдтэ байрладаг байһан 32 хүнүүдтэ шэнэ байра баригдаа гэжэ онсолхоор. Энэ талаар ерэхэ жэлдэ үшөө 57 гэр баригдахаар хараалагдана. 90 миллион 408 мянган түхэриг энэ хэрэгтэ гаргашалагдаха юм.

Олон тоото шэнэ магазинууд үүдэээ тайлажа, худалдан абагшадаа угтан абаһан байна.

Кокорино хууринда шэнээр баригдан нээгдэһэн хургуулийн директор Солбон Аюшеевтэй уулзаха-

дамнай: "Нютагаймнай бүхы ажаһуугшад энэ үдэрье удаан хүлеэгээ гэжэ хэлэхэдэ, алдуу болохогүй. Үхибүүдэйшье, багшанарайшье хургуулийн шэнэ байшангай үүдэээ сэлижэ маанадые угтан абахадань, булта тон баяртайнууд байгаа", - гэжэ хүхиютэй хөөрэхэдэнь, бишье баһа баярын адли хубаалсаа бэлэйб.

Шэнэ жэлдэ ивалгынхидай түрэл нютагайнгаа хүгжэлтын талаар үшөө ехэ алхамуудые хэжэ, үшөө үндэр дабаануудые дабан гараха хэрэгтэ бүхы шадалаа, сэдхэл һанаагаа зориулан хабаадаха дуратайень уулзаһан зоний хөөрөөн сооһоо ойлгохоор байгаа.

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

БАРИЛДААНАЙ ШЭНЭ ДҮРИМҮҮД ТАМИРШАДТАМНАЙ ҺААД УШАРУУЛАА

Үнгэргэжэ амаралтын үдэрнүүдтэ Енисей мурэнэй эрье дээрэ 18 гүрэнэй барилдаашад сугларжа, "Иван Ярыгинай Гран-при" гэхэн уласхонорондын 25-дахи мурьсөөндэ хабаадаа. Энэ мурьсөөн түрүүшынхиде ФИЛА-гай баталһан шэнэ дүримөөр үнгэргэгдөө юм. Хэрбээ энээнһээ урид эршүүл 7 шэгнүүртэ, эхэнэрнүүд 6 шэгнүүртэ хубааран тулалдадаг һаа, мүнөө ФИЛА-гай шэнэ президент Ненад Лаловичай хүтэлбэрлэдэг комисси найма-найман бүлэгтэ хубаарил нэбтэрүүлээ.

Тиин Красноярскда эрэ болон эхэнэр барилдаашад Ярыгинай нэрэмжэтэ шагналнуудые 16 шэгнүүрэй бүлэгтэ хубааран булалдаа. Түрүүшын хоёр үдэрэй туршада манай тамиршад хоёр мунгэн, нэгэ хүрэл медаль шүүгээ. Харин хүндэ шэгнүүртэ нэгэшье манай барилдаашан хабаадаагүй.

"Январин эхиндэ манай хүбүүд СССР-эй габьяата хоригшо Дмитрий Миндиашвилиин нэрэмжэтэ мурьсөөндэ яһала һайн дүнгүүдые харуулаа һэн, - гэжэ гүрэнэй хоригшо Юрий Сандаков телефоноор хэлээ. - Тиэхэдэ Баяр Цыренов, Арсалан Будожаров илаа, харин Баяр Базаров болон Алексей Сабидав гэгшэд тус тустаа удаадахи хууринуудые эзэлжэ, Ярыгинай мурьсөөндэ хабаадаха эрхэдэ

хүртөө. Цыренов үбшэнһөө боложо, барилдажа шадаагүй. Мүн манай эхэнэрнүүдшье Миндиашвилиин мурьсөөндэ амжалта туйлаа. Стальвира Оршуш, Ульяна Токуренова гэгшэд шангай хууринуудые эзэлһэн юм".

Һүүлдэ "Дэлхэйн бага чемпионатта" дээрэ нэрлэгдэһэн барилдаашаднай һайн дүнгүүдые харуулжа шадаагүй. Харин Россиин суглуулагдамал командын бүридэлдэ ородог Жаргалма Цыренова Дарима Санжеева хоёр лэ хоёрдохи хууринуудые эзэлһэн байна. Энээнһээ урид жэлнүүдтэ эдэмнай алтан медальнуудта хэдэн дахин хүртэһэн гэжэ һануулаа. Гурбадахи хуури Ирина Ологонова эзэлээ.

"Шэгнүүрэй бүлэгүүдые хубилгалга болон барилдаанай дүрэнүүдые шэнээр сэгнэхэ дүрим Буряадай барилдаашадта муугаар нүлөөлөө, - гэжэ Юрий Сандаков һанамжяа мэдүүлээ. - Мурьсөөнэй шэнэ дүримүүд тамиршадые хорихо арга хубилгаха эрилтэ табина. Илангаяа эршүүлтэй хүдэлдэг хоригшодой урда ехэ ажал байна. Энэ хубилалтын һайниинь гэхэдэ, барилдаан ехэ һонин, абьяастай болоо".

Тиимэ һэн тулань Барилдаанай федерацида хоригшодто болон мурьсөөнэй судьянарта семинарнуудые эмхидхэхэ дурадхал оруулнаб.

Валерий СЫДЕЕВ.

МОГОЙ ЖЭЛЭЭ БУРЯАД БАРИЛДААГААР ҮДЭШӨӨ

Могой жэлэй эсэстэ хоёр үдэрэй туршада Буряад ороноймнай хоёр нютагта Россиин Буддын шажанай заншалта Сангхын харгалзалга доро бүхэ барилдаагаар мурьсөөнүүд эмхидхэгдээ. Энэ хэмжээ ябуулга тухай 7-дохи СДЮШОР-ой хоригшо-заагша Вадим Цыбиков иигэжэ хөөрөө:

- Субботодо Зэдын аймагай түб Петропавловкада наймадугаар Хамба ламын мүнхэ дурасхаалай мурьсөөн болоо. Барилдаашад гурбан һананай бүлэгтэ хубааржа тулалдаа: 17 һаһа хүрэтэр хүбүүд, залуушуул, ехэшүүл. Ехэшүүлэй дундаһаа хүнгэн шэгнүүртэ нютагай барилдаашан Евгений Гармаев (Сартуул-Гэгээтын дасаниие түлөөлһэн) дүнгэй тулалдаанда Баргажанай Константин Цыреновые диилээ. Дунда шэгнүүртэ Зэдын Батожаргал Банзаракцаев илагша гэжэ тодороо, хүндэ шэгнүүртэ - суута абарга Ринчин Санжеев.

Үглөөдэринь Улаан-Үдын Дээдэ-Онгостойдо "Бүхын үргөө" соо 21 һаһа хүрэтэр барилдаашадай дунда тулалдан эмхидхэгдээ. Эндэ Захаминай аймагай түлөөлэгшэ Энхэ Бадмаев, Хэжэнгын Самдан Михайлов, Сэлэнгын Дондок Надмитов гэгшэд түрүүлээ.

Валерий СЫДЕЕВ.

ХҮГЖЭМШЭДЭЙ ГУЛАМТА

Буряадаймнай бүхы бэлигтэй дүүшад, хүгжэмшэд, хатаршад П.Чайковскийн нэрэмжэтэ искуссвтын колледждо хүмүүжүүлэгдэн, урган гарадаг гэжэ эли. Эндэ бэлигтэйшүүлэе ганса бэлдэдэг бэшэ, мүн буряад хэлэ, соёл, ёһо заншал хүгжөөлгын хэрэгтэ ехээн хуби- таяа оруулжа байһан эмхи гэшэ. Сагаалганай хайндэртэ дашарамдуулан, энэ нуралсалай эмхиин директор Баир Борисович Турбяновтай уулзажа хөөрэлдэһэн байнаб.

- Баир Борисович! Хүгжэмшэдэймнай гу- ламтын дүлэн бадаржал байһаар. Танай оюутад ажабайдалда өөрынгөө һуурияа хэр олодог гэшэб?

Манай колледждо олон оюутад хурадаг. Хүгжэмшэдэй таһагта морин хуур, эбэр бүрээ, лимбэ, иочин, ятага гэхэн зэмсэг дээрэ наадажа хурана. Мүн классическа хүгжэмшэдые бэлдэнэбди. Дуушадэй бүлэгтэ урданай арадай дуунуудта хурадаг. Буряад хатар, аман зохёолой таһаг, театральна, циркын мэргэжэлтэд боложо гарадаг. Манай оюутад респу- бликын үндэһэтэнэй театрну- удта, ансамбльнуудта болон соёлой эмхинүүдтэ ажалладаг. нуралсалаа дүүргээд, ажалгүй ябадаг зон үгы.

Сэхыень хэлэхэдэ, хүдөө ню- тагуудта ехэ олон хүгжэмшэд, хатаршад, хүгжэмэй багша- нар ба соёлой мэргэжэлтэд дуталдана. Манай үхибүүд нуралсалаа дүүргээд, хүдөө нютагаа бусангүй ха юм даа. Манай колледж дүүргэгшэдэй 80 процентнь нуралсалаа саа- шань үргэлжэлүүлжэ, Москва, Санкт-Петербург, Новосибирск, Красноярскын консерваторину- удта, Улаан-Үдын, Алас-Дурнын соёлой дээдэ нургуулинуудта хурадаг. Оройдоол 20 про- центнь эндэ үлэдэг. Найн юм ааб даа, үхибүүднэй иигэжэ эрдэм бэлигтэй боложо ябахадань, зүгөөр тэдэнэр һөөргөө бусахаяа ехээр ханадаггүй.

- Нуралсалай эмхинүүд хурахаа ерэнэн оюу- тдай тоогоор сэгнэгдэдэг. Хэр олон үхибүүд танда хурахаа хүсэдэг гэшэб?

Анхан сагта, үнгэрэгшэ зуун жэлэй 80-яад онуудта, оюутанай нэгэ һуурида аяр 20 зон мэдүүлгэ бэшэжэ, шан- га шэлэлгэ гарадаг байгаа. 90-ээд онуудта соёлой мэргэ- жэлэй хүлдэ доошоо оруула- даад, хүн зон хүгжэм хатарар һонирхохоёо болёод, хилэмээе олохол ажал бэдэрдэг болоо һэн. Тиигэжэ нэгэ бага хэсүүшэг байдалда манай эмхи ороо һэн. Зүгөөр һүүлэй 2 жэлдэ байдал һайжаржа байна. Конкурсоор бэлигтэйшүүлэе шэлэхэ арга бии болоо, юундэб гэхэдэ, хураха дуратайшуул яһала олон болонхой. Мүнөө сагта гүрэн түрэ соёлой эмхинүүдтэ анхарал табидаг болоо. Мэр- гэжэлтэдэй салин хүлһэншье дээшэлээ. Хүүгэдэй хүгжэмэй нургуулинуудай багшанар жи- ирэй 30 мянган түхэриг салин- тай, хойто аймагуудта дүшэ мянга хүрэтэр үгтэнэ. Харин 2-3 жэлэй саана хүгжэмэй багшанар оройдоол 13 мянган түхэриг салинтай байгаа бшуу. Тиибэшье хүгжэмэй зэмсэг дэ- эрэ наадаха, классическа, мүн арадайшье хүгжэмэй мэргэжэл- тэд дуталдадаг.

Мүнөө жэл эбэр бүрээ гэхэн зэмсэг дээрэ наадажа хургаха шэнэ таһаг нээгдээ. Монголһоо багша уригдаа. Мүнөө хоёр ою- утад тэрэ таһагта хурана.

- Оройдоол хоёр оюутад гэжэ гү?

- Тиимэ даа. Мүнөө жэл мо- рин хуурта нэгэ оюутан хурана. Оюутад үсөөншье наа, сэнтэй зон гэшэ. Манай нуралсалай эмхи юугээр ондоо мэргэжэлдэ хургадаг эмхинүүдһээ ондооб гэхэдэ, хэрбээ лесотехникум гү, али ондоо колледждо нэгэ багша 10 оюутадые хургадаг наа, манай нэгэ багшада 4 оюутад байдаг. Юуб гэхэдэ, манай нуралсал ехэ үнэтэй юм. Бусад нуралсалай эмхи нэгэ оюутание хургахын тула 60 мянган түхэриг гаргашална, харин манда - 125 мянган. Юундэб гэхэдэ, бидэ оюутан бүхэнтэй хубиин хэшээлнүүдые үнгэргэнэбди. Иимэ ёһо гурим- тайбди.

- Хүүгэдэй соёлой нургуулинуудтай ехэ хани харилсаатай ажаллана ёһотойт. Талаан бэлиг- тэй үхибүүд хара багаһаа хүгжэмдэ хуража эхилнэ бэшэ гү?

- Зүб. Бидэ хүүгэдэй хүгжэмэй нургуулинуудые хүтэлбэрилжэ, методикин талаар дүнгэлсэжэ, багшана- рай мэргэжэл дээшэлүүлжэ, бэлигтэй үхибүүдые анхаржа байдагбди. Манай колледжын дэргэдэ хүүгэдэй Хүгжэмэй түбэй нургуули бии. Хотын хүгжэмэй нургуулинуудые дүүргэгшэдэй 60 процентнь ондоо мэргэжэл шэлэдэг. Клас- сическа хүгжэмэй зэмсэгүүд: скрипка, виолончель, валторна дээрэ наадажа хуража гараад, юрист, экономист гү, али нэгэ мүнөө үеын эрилтэтэй мэргэ- жэлдэ хурадаг. Хэды олон бэ- лигтэй үхибүүд байдаг гэшэб! Үхибүүд өөһэдөө хүгжэмдэ дуратай байбашье, социальнэ- экономикын тала шэлэнэ ха юм даа. Россиин хүгжэмэй системэ гурбан шатаһаа бүридэдэг: үхибүүдэй хүгжэмэй нургуули, искуссвтын колледж, кон- серватори ба дээдэ мэргэжэ- лэй академи гээд. Тиимэһээ хүгжэмшэдые бэлдэхэ гэшэ удаан, хэдэн жэлэй нуралсалай шата болоо.

- Буряад хэлэ шудалха, дэлгэрүүлхэ гэхэн асу- дал мүнөө сагта буря-

ад хүн бүхэнэй сэдхэл хүдэлгэнэ. Танай эмхидэ буряад хэлэндэ хандаса хэр гэшэб?

- Манда буряад хэлэ оюутад шудалдаггүйшье наа, хэжэ байһан ажалнай буряад хэлэ нэбтэрүүлхэ, дэлгэрүүлхэдэ ехэ нүлөөлдэг. Буряад хэ- лэтэй оюутад яһала олоор бидэндэ ерэдэг, дуугаржашье шадахагүй зон ерээд, дуунай ба ёһо заншалай үгэнүүдые сэжэлдэжэ, зүб мүрөөр тай- зан дээрэ дуугаржа, ойлгожо хурана ха юм даа. Манай хэдэн проектнүүднэй буряад хэлэ дэлгэрүүлхэ зорилготой байдаг. Жэшэнь, Улаан-Үдэ хотын захиргаанай дэргэдэхи залуушуулай хороон "Хүхюу буряад" гэхэн харалга эмхид- хэдэг болоо, тэрээндэ бидэ эдэбхитэй хабаадалсанабди. Мүн "Хуурайм наадан" гэхэн фестиваль манай харгалзалга доро табигданхай. Энэ болон бусад хэмжээнүүдтэ бэлдэжэ, жэнхэни хайхан түрэл хэлээ дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ ханаата

болодогбди. Мүн өөһэдын хэмжээ ябуулганууд тухай хэ- лэбэл, "Найдал" гэхэн конкурс 4-дэхи жэлээ эмхидхэнэбди. Эндэ ДШИ, колледжын ба дээ- дэ нуралсалай эмхиин оюутад хэдэн шэглэлээр мүрүсэдэг. Мүн Россиин арадуудай зан- шалта зэмсэг дээрэ хүгжэм на- адаха гэхэн нэгэ шэглэл бии.

- Үнгэрхэн жэлдэ танай колледж ямар амжалта туйлаа гэшэб?

- Бидэ үнгэрхэн жэлэй туршдаа элдэб конкурснууд- та, олон проектнүүдтэ хаба- адаабди. Холөшье ошообди, Москва, Санкт-Петербург, Красноярск, Новосибирск, Хитад гүрэн ошообди. Үндэр хэмжээнэй мүрүсөөнүүдтэ амжалтатай хабаадаха гэшэ манай нуралсалай эмхиин ехэ туйлалта, эрдэм бэлигтэй шанар гэршэлнэ. "Поюшее детство" гэхэн уласхоорондын хоорой харалга эмхидхэбди. Мүн тиихэдэ оперо болон баледэй театрай тайзан дээрэ эгээл түрүүшын тоосоото концерт дэлгээбди. Энэмнай хадаа хүгжэмэй ба соёл гэ- гээрэлэй училищи хоёрой нэгэдэжэ, колледж болоһоной һүүлээр эгээл түрүүшын дэл- гэрэнгы табигданан наадан ха юм. Гурбан часай хугасаада эдир багашууллаа эхилээд, мэдэжэ боложо байһан бэ- лигтэй оюутаднай бүхы бэлиг шадабарияа холонготуулан харуулаа. Мүн үнгэрхэн жэл- дэ бидэ хүүгэдэй нэгэдэмэл оркестр байгуулжа, ехэ репе- тици бэлдэжэ байнабди. Март соо үнгэрхэ "Найдал" гэхэн конкурсын шугамаар танил- суулга хэхэбди.

- Заншалта болоһон үшөө нэгэ асуудал хураһуу. Ерэхэ Морин жэлһээ юу хүлээхэ байнабта?

- Бүхы эрдэм нуралсалай эмхинүүдтэл адли олон гэг- шын оюутадэй ерэхыень хүсэнэбди. Мэдээ наатнай, энэ нуралсалай жэлдэ Германиһаа нэгэ оюутан хурахааа зо- рюута ерээд, түлбэри хээд, хуража байна. Гэртэхинийн Россиһаа нүүжэ ошоһон, Гер- маниин эрхэтэд болонхой. Найн нуралсал Улаан-Үдын хүгжэмэй колледж үгэдэг гэжэ суутай болонхойбди. Үшөө нэгэ хэлэхэ юумэн гэхэдэ, гэртэхин үхибүүдэ хүгжэмшэн болгохоёо бү айг. Мүнөө сагта хүгжэмшэн, дуушан мэргэ- жэлтэй зон яһала найн салин абадаг болоо, хүндэтэйшье мэргэжэл болонхой ха юм. Минии ханахадань, соёлой мэргэ- жэлтэд эрээдүй сагай тон хэрэгтэй мэргэжэлтэд болохо бшуу. Ондоо мэргэжэлтэй зон мүнөө зорюута манда ерээд, дуу дуулажа, шүлэг уншажа, хатаржа хурана бшуу. Түрэлхи буряад хэлэнэйнгээ түлөө, элинсэгүүдэйнгээ са- хижа ябаһан захая заршам мартангүй, угаараа дамжуул- жа ябахаяа ханабал, гэртэхин хүүгэдэ арадайнгаа заншалта хүгжэмэй зэмсэгээр наадхуул- жа, арадайнгаа хайхан дуу, хатар гүйсэдхэжэ хургаха ёһотой.

- Баир Борисович! Найнта даа! Шэнэ жэлдэ шэнэ туй- лалтануудые, шэнэ амжал- тануудые хүсэнэб.

Цырегма САМПИЛОВА.

Понедельник, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОЛИМПИСКОЕ УТРО НА ПЕРВОМ', '13.00 НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'О САМОМ ГЛАВНОМ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ', 'ЖЕНСКОЕ СЧАСТЬЕ', 'ПОКА СТАНИЦА СПИТ', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ПЕРРИ МЭЙСОН', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'В ТЕМЕ', 'АКТУАЛЬНЫЙ РЕПОРТАЖ', 'УТРО С ТИВИКОМОМ', etc.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ', 'МОГУЧИЕ РЕЙНДЖЕРЫ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ', 'ЗАЙЦЕВ+1', 'УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes program 'НТВ УТРОМ'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'СЕГОДНЯ', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', etc.

ДТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УДАЧНОЕ УТРО', 'ПОЛЕЗНОЕ УТРО', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО', etc.

Вторник, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОЛИМПИСКОЕ УТРО НА ПЕРВОМ', '13.00, 16.00 НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'ТАЙЗАН', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ', 'ЖЕНСКОЕ СЧАСТЬЕ', 'ПОКА СТАНИЦА СПИТ', etc.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ПЕРРИ МЭЙСОН', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'В ТЕМЕ', 'АКТУАЛЬНЫЙ РЕПОРТАЖ', etc.

АРИГ УС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ДОМ-2. ЛТЕ', 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ТЭЦ-3', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'КОМЕДИ-КЛАБ. ЛУЧШЕЕ ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'СПОРТ-ЭКСПРЕСС', etc.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ', 'МАЛЕНЬКИЙ ПРИНЦ', etc.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СЕГОДНЯ', 'ДО СУДА', 'СУД ПРИСЯЖНЫХ', etc.

ДТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УДАЧНОЕ УТРО', 'ПОЛЕЗНОЕ УТРО', 'УЛЕТНОЕ ВИДЕО', etc.

Среда, 5

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ОЛИМПИСКОЕ УТРО НА ПЕРВОМ', '13.00, 16.00 НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', etc.

«РОССИЯ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО', 'КУДА УХОДИТ ПАМЯТЬ?', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'СИЛЬНЕЕ СУДЬБЫ', 'СБОРНАЯ-2014 С ДМИТРИЕМ ГУБЕРНИЕВЫМ'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ПЕРРИ МЭЙСОН', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ', 'АРМАН ЖАН ДЮ ПЛЕССИ ДЕ РИШЕЛЬЕ', etc.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'В ТЕМЕ', 'АКТУАЛЬНЫЙ РЕПОРТАЖ', etc.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'УТРО С ТИВИКОМОМ', 'В ТЕМЕ', 'АКТУАЛЬНЫЙ РЕПОРТАЖ', etc.

ШЭНЭ НОМООРНЬ АМАРШАЛАЯ!

Морилжо байхан Морин жэлэй үмэнэ "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшан арадай поэт, үнэн нэшхэлтэ сэтгүүлшэн Цырендулма Цыреновна Дондогойн мүнхэ дурасхаалда зорюулагданан "Шамбалын сэсэгүүд" гэжэ ном хэблэн гаргаба.

Арад түмэнэйнгөө түлөө ами наһаяа зорюулһан Буряадай ехэ поэдэй энэ ном республикын Соёлой министерствын сонсохоһон "Уран зохёолой юртэмсэ" гэнэн грантын мүнгөөр, Яруунын аймагай захиргаанай (толгойлогшонь Ц.Г.Шагдаров), «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанай (директор В.В.Хартаев) мүнгэн дэмжэлгээр нара хараба гээшэ.

"Хатуу хабтаһатай, халуун мурнуудтэй энэ ном соо поэдэй удаа дараалан хэблэн гаргаһан номуудһаа шүүбэринүүд шэлэн абтаһан, үе саг болон уран зохёол тухай өөрынь ханамжата статьянууд, зохёохы ажал тухайнь шэнжэлтэ бүтээлнүүд үгтөө" гээд оролто үгэ соо хэлэгдэнэ. Ц.Ц.Дондогойн шажан мүргэл тухай бүтээлнүүд, А.С.Пушкинай "Коломодохи гэрхэн", А.А.Блогой "Арбан хоёр" поэмнүүдэй оршуулганууд ном соо оруулагданхай.

Февралийн 14-дэ, үдэрэй 14 сагта Үндэһэтэнэй номой санда энэ номтой танилсалгада хүндэтэ уншагшадаа уринадди.

Туяна САМБЯЛОВА.

АРАДАЙ БАГШЫН МҮНХЭ ДУРАСХААЛАЙ ШАНДА ХҮРТЭБЭД

Арадай багша Жалсан Батуевич Санжиевай нэрэмжэтэ шан -Буряадай эрдэм нуралсал ба соёл искүсствын ажаябуулгада шэн габьяа харуулжа, юрын ажалдаа буряад арадайнгаа нэрэ түрэ өөдөн үргэжэ ябаһан зониие урмашуулдаг шан хоёрдохи жэлээ олгуулагдана.

Санжиев Шираб-Жалсан Батуевич хадаа бүхэли наһаяа багшын ажалда зорюулжа, Буряадаймнай омогорхол болохо, жэшээтэ нургуули – республикын Үндэһэтэнэй лицей –интернат байгуулһан. 40 гаран жэлэй түршадэ энэ багшын хүтэлбэрлһэн нургуули Буряадаймнай урдаа хараха хүбүүд, басагад дүүргэжэ, Буряад ороноо, Эхэ ороноо суурхуулжа ябадаг.

Хүндэтэ багшын мүнхэ дурасхаалай шангай фонд байгуулха тухай дурадхал Буддын заншалта САНГХ-ын толгойлогшо **Хамба лама Дамба Аюшеев** оруулһан байна. Тиимэһээ энэ конкурсын гол шан 100 мянган түхэриг Дээдэ Онгостойн хамба ламын хүрэнэй Диваажан дасанай шэрээтэ **Баяр лама** номолдог. Нёдондо энэ шанда Захааминай аймагай Үлэгшэн нютагай тамирай хоригшо, хэдэн олон бэрхэ, дүршэл бэлигтэй тамиршадые хүмүүжүүлһэн Шагдар Хазагаев хүртөө бэлэй гээд хануулая.

Мүнөө жэлэй энэ конкурс нёдондонойхидо орходоо, нэгэ бага ондоогоор үнгэрөө. Нёдондо шанда хүртэхэ зон өөһэдөө портфолио бэлдэжэ, өөрынгөө хэһэн ажал тухай мэдээсэлнүүдые суглуулжа, харалганда табиһан юм. Харин мүнөө энэ харалганда бэрхэ, эрхим, олондо мэдээжэ, хэһэн хэрэгүүдын бүгэдэндэ мэдээжэ зонуудые эмхидхэгшэд өөһэдөө зүбшэн хэлсэһэн байха юм. Гэхэтэй хамта эндэ ганса эрдэм нуралсалай бэшэ, мүн соёлой, шажанай хүгжэлтын хэрэгтэ хубитаяа оруулагшадые тэмдэглэхэ гэжэ шийдэһэн байна.

Эгээл томо шан-100 мянган түхэриг "Булаг" гэнэн фильм буулгаһан Солбон Лыгденовтэ үгтэбэ. **Солбон Лыгденов** буряадай түүхэдэ гайхамшаг үйлэ, мүнөө үеын эгээл зүрхэ сэдхэл хүдэлгэмөөр, тон ороо шийдхэгдэхэ асуудал бодхоожо, архида ороһон арад тухай харуулаа.

- Энэ асуудал тухай бүгэдэ мэдэжэ байбашье, тон энээн тухай хэлэхэ, дуугарха хүн үгы байгаа. Хүнэй сэдхэл хүмэрюулжэ шадаһан, буряад арадай ёһотойл хүбүүн гэшэ, -гэжэ Хамба лама Дамба Аюшеевэй үгэһэн үндэр сэгнэлтэ юнһээшье сэнтэй.

Арадай габьяата багша Жалсан Батуевич Санжиевай шангай 2-дохи шатын лауреада нэрэ зэргэ хотын хүүгэдэй уран урлалай байшангай дэргэдэхи "Саран Туяа" гэнэн хатарай студиин уран найханай хүтэлбэрлэгшэ **Рита Дагбаева** олгуулагдаа. "Буряад хэлэн дээрэ олондо мэдээсэл тараадаг эмхинүүд" гэнэн номинацида "Ариг Ус" гэнэн телекомпаниин "Мүнгэн сэргэ" гэнэн теледамжуулгын автор, журналист **Даша-Доржо Болотов** хүртэбэ. "Буряад хэлэнэй багша" гэнэн шэглэлээр багшын ажалай ветеран, 1-дэхи лицей-интернатда бүхэли наһандаа Жалсан Батуевичтай суг хамта ажаллаһан **Жамбалма Жамбуева** шагнагдаа.

Буддын шажантанай Россиин САНГХа Дооромбо лама Эрдэни Хайбзан Галшиевэй нэрэмжэтэ "Бэлигүүн толи" гэнэн номнол ажабайдалда нэбтэрүүлһэнэй түлөө шан байгуулаа. Дид-хамба лама **Дагба лама** түрүүтэй эмхидхэлэй комитет энэ шан Буряадаймнай мэдээжэ журналист "Буряад үнэн" Хэблэлэй

байшангай ахамад редакторай орлогшо **Александр Махачкеевтэ** олгуулаа. Энэ шан 2012 оной аша габьяагаар "Сэсэгэй аадар" гэнэн буддын шажанай домогуудые суглуулбари хэблэгшэ Игорь Мухановта ба Захааминай аймагай захиргаанай толгойлогшо Виктор Аюшеевтэ үгтэһэн юм.

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшангай редактор Александр Виссарионович Махачкеев зохёохы ажалараа буддын шажанай хүгжэлтэдэ, дэлгэрэлгэдэ өөрынгөө хубита оруулдаг. Энэ январь нара соо журналистын бэшэһэн "Хамба лама. Өөртөө хэлэһэн бодолнууд" гэнэн ном хэблэһэн юм. Александр Махачкеев мүн 24-дэхи хамба ламада зорюулагданан "Портрет иерарха" гэнэн ном хэблүүлһэн юм гээд хануулая.

«Метрополь» гэнэн тусхай шанда Буряад Республикын Соёлой министерствын ажалшан, буряад арадайнгаа хэлэн, соёл, түүхэтэ заншал нэргээн дэлгэрүүлэгшэ, бүхы буряадайнгаа түлөө гүн сэдхэлһээ ханаата боложо ябадаг, буряад зоной сэдхэл буляһан журналист, Буряадаймнай эрхим басаган Жанна Дымчикова хүртөө. Жанна буряад арадай хүгжэлтэдэ тон хэрэгтэй номуудые мүнгэн алтанай олдохогүй хүшэрхэн сагта аргалжа, ябуулга хэжэ, эдэбхи ехэтэйгээр бэлдэн хэблүүлдэг. Өөртэнь үгтэһэн мүнгэн шан Намжил Нимбуевэй номые хэблэлдэ бэлдэжэ байһан хэрэгтэ оруулха байһанаа мэдүүлээд, Гүрэнэй Дүүмын депутат **Михаил Слипечугһаа** энэ номой хэблэлдэ мүнгэ номолхо тухай үгынен абажа шадаһаниинь найшаалтай.

Буряадаймнай арадай багша Жалсан Батуевич Санжиевай наһанайн нүхэр **Дулмацу Бадмацыреновна** энэ жаса мүнгөөр тэдхэһэн, дэмжэһэн эмхинүүдтэ, хүн зондо баярые хүргэбэ.

-Хүн зониие урмашуулжа, үнэтэ бэлэгүүдые манай Жалсан Батуевичай нэрэ мүнхэлжэ барюулжа байхадань, бидэ ехэ баярланабди. Юрын лэ багша байгаал даа. Үхибүүдтэ дуратай, буряад хэлээ хүгжөөхэ, соёл, заншал дэлгэрүүлхэ, үхибүүдые буряад сэдхэлтэй хүн болгожо хүмүүжүүлхые оролдоо, -гэжэ Дулмацу Санжиева тэмдэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ ба Бэлигтэ ЦЫРЕНДЫЛЫКОВЭЙ фото-зурагууд.

Сагаан харын хүндэлэлдэ

МОРИН ЭРДЭНИИНГЭЭ СОЛО ДУУДАЯЛ, БУЛТА БАЯРЛАЯЛ, ТҮРЭЛ БУРЯАД ТЕАТРТАА СЭНГЭЭЛ, ХҮХЮУТЭЙ НАЙРЛАЯЛ!*

Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Гүрэнэй Буряад драмын академическэ театрамнай 25 жэлэй саана анха түрүүшын Сагаалганай хайндэр 1989 ондо нур жабхалантайгаар эмхидхэгдээ бэлэй. "Мориной соло" гэжэ нэрлэгдэһэн гун удхатай, ехэ нонин, буряад арадаймнай ёһо заншалнуудые дээрэ үргэһэн, найруулагдамал концерт наадан январин 31-нээ – Сагаалганай найхан үдэр эхилхэнь гэжэ уншагшадтаа, республикынгаа хүн зондо дуулганабди.

Республикымнай нютаг нютагуудай землячестванууд Сагаан харынгаа наадатай, зугатай, наартай зохидоор түрэл театрамнай жэл бүри эмхидхэгдэдэг, хүнүүдые урмашу-

улдаг, хүхээдэг Сагаалганай хайндэрнүүдтэ ерэдэг. Зон нүхэдтээ, түрэл гаралтаяа, үнинэй харалсаагүй нютагаархидтаяа золгохыетнай Буряад драмымнай театрай зохёохы коллектив урижа байна. Дуутай шуутай, шогтой зугатай, зоной сэдхэл баясуулдаг, баяжуулдаг алдар суута артистнуудтай, залуу уран бэлигтэйшүүлтэй, бэрхээр наададаг, дууладаг дууша бүлэгүүдтэй түрэл театрнай Таанаараа хүндэтэй дээрэ хүлээн абаха байха.

Морин эрдэниингээ соло дуудаял, булта баярлаял, түрэл буряад театртаа сэнгээл, хүхюүтэйгээр найрлаял!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Зураг дээрэ: театрай Сагаалганай найрнуудай мэдээсэлнүүд.

БУРЯАД ТЕАТР
ФЕВРАЛЬ

1	СУББОТА 14.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	ТУНКИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
3	ПОНЕДЕЛЬНИК 18.30	САГААН НАРЫН НААДАН	«МОРИНОЙ СОЛО»	0+
4	ВТОРНИК 18.30	Саян Жамбалов, Эржена Жамбалова		
6	ЧЕТВЕРГ 17.00	ДЖИДИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО		
7	ПЯТНИЦА 17.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	КИЖИНГИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
9	ВОСКРЕСЕНЬЕ 14.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	КЯХТИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
11	ВТОРНИК 18.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	ЕРАВНИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
14	ПЯТНИЦА 17.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	АГИНСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
15	СУББОТА 14.00	«МОРИНОЙ СОЛО»	ЭХИРИТ-БУЛАГАТСКОЕ И БАЯНДАЕВСКОЕ ЗЕМЛЯЧЕСТВО	0+
26	СРЕДА 18.30	Спектакль: Лаборатория молодой режиссуры и драматургии под руководством О. Лоевского Василий Сягарев		
27	ЧЕТВЕРГ 18.30	ПЫШКА	режиссер-постановщик Елизавета Бондарь	16+

Художественный руководитель
ЭРЖЕНА ЖАМБАЛОВА

www.gbatd.org www.vk.com/gbatd

22-25-37

24 сагаан харын наадан

31 января
3, 4 февраля
Начало в 18:30

тел. 22-25-37

Мориной Соло

БУРЯАД ТЕАТР

СОГТЫН ДОЛЖОН БАЛЬЖАН ХҮБҮҮНТЭЭ КОНЦЕРТДЭЭ УРИНА*

Н ёдондо Сагаан харые угтуулан, "Эжы хүбүүн хоёрой эгэшэг дуунай аялга" гэнэн концерт наада хаража, сэдхэлээ хужарлуулжа, сээжээ "сэсэглүүлжэ", шэхээ шэмэглүүлжэ, гэр гэртээ ехэ баяртай бусаа хэмди. Юуб гэхэдэ, найхан хонгёо хоолойтой, гургалдай шэнгээр гурган, жэргэн дууладаг, Шэнэхээнһээ уг гарбалтай Согтын Должонной, илангаяа буряад арадай дуунуудые ехэ гоёор дуулахада, тайзанай хойнохи үргэн талаар гүйлгэлдэжэ байһан моридыень хаража, дуунай аялгада үлгыдүүлэн театр соо нуухадаа, "Тоонто" ансамблята Шэнэхээн (Хитад) айлшалһанаа, гастрольдо ошоһоноо ханаандаа оруулаа хэмби. Анхан Забайкалин хизаарай Бооржоһоо гараһан уг унгийн түрэлхидын мүнөөшье тэндээ ажаһууһаар юм байна. Должонной 86-тай Согто абань, 78-тай Долгор эжынь бага хүбүүнтэнэйдээ байдаг байна.

Хитадай Хүхэ-Хотын Соёлой болон искусствын университетэй уртын дуу гүйсэдхэгшэдэй факультэдые түгэсхэһэн Должонной хуби заяанда бэрхэ багшанар Шулуун-Бата, Варшавада болоһон Залуушуулай болон оюутадай бүхэдэлхэйн фестивалин алтан медалиин лауреат болоһон Буяндэлгэр гэгшэд найн аша нүлөө үзүүлһэн, горитой хубитаяа оруулһан байха юм. Бэлигтэй дуушан болоһон, 2004 оной "Алтарганын" алтан медальда хүртэгшэ, Үбэр-Монголой хүдэлмэрийн баатар, мүн соёлой габыята ажалшан, ялас гэмэ хурса бэлигтэй Должон мүнөө үедэ тэрэл университеттээ 26-дахи жэлээ бэрхээр багшалжа, баян дүй дүршлөөрөө оюутадтай хубалдажа байна. Харин Улаан-Үдэдэ болоһон "Алтаргана" гэнэн уласхоорондын фестивалин хүүгэдэй дуушаддай дунда үнгэрһэн конкурсын алтан медальда хүртэһэн баһал гоё хоолойтой Бальжан хүбүүниин мүнөө үедэ Шанхай хотын искусствын университеттэй 3-дахи курсын оюутан бо-

БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ

8 ФЕВРАЛЯ

18:00

БУРЯАД ДОЛЖИНУУД

«Сагаан харын амаршалга»

Участники:
Согтын Должин, Бутидэй Дондок-Сэрэн, Соктоева Дашима,
Балдан-Доржин Бальжан, Дугаринимын Долгорма

Согтын Должонной, Балдан-Доржын Бальжанай гүйсэдхэһэн хүгжэм, дуута зохёолнууд сэдхэлымнай жаргуулаа, зүрхыемнай доһолуулаа бэлэй. "Алтаргана", "Сагаан үүлэтэй Хурмаста", "Хинган голый булжуухай", "Үлзы голни", "Хазаартым барилсыш", "Сагаан харын баярта", бусад дуунуудые ханхинуулба. Должонной аха - Согтын Дабаа, зээ басаганиинь – мэдээжэ дуушан Дашима Соктоева, "Байгал" театрай артистнууд Балдансэрэнгийн Баттубшин, Галмандахын Баттулга, Шэнэхээнэй залуу уран бэлигтэн, мүн эстрадымнай "одон" Чингис Раднаев, бусад артистнууд нёдондоной концертнүүдыень шэмэглээ бэлэй. Дуунда дуратайшуул С. Должонной найхан дуунуудайнь диск, альбомуудые худалдажа абаа хэн.

Модон хүхэ Морин жэлье угтуулан, найхан концерт наадаараа Буряад ороноймнай хүн зоние баясуулхаа ерэхэ алдар суута дуушан Согтын Должонной, бэлигтэй дуушан болохоор дээдэ нургуулида нуража байһан Бальжан хүбүүнэинь аргагүй гоёор дуулахые шагнахаа ерыт гэжэ бүхы уншагшадтаа, дуунда дуратайшуулые февральин 8-да Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Гүрэнэй Буряад драмын академическэ театр үдэшин 18 сагта уринабди. Мүн тиэхэдэ энэ "Сагаан харын амаршалга" ("Буряад должинууд") гэжэ нэрлэгдэһэн концертдэнь хабаадаха мэдээжэ дуушад - мэргэжэлтэ "Байгал" театрай бэлигтэй солист Бутидэй Цырен-Дондок, Буряад драмын академическэ театрай гоё хоолойтой артистка Дашима Соктоева, бэрхээр дууладаг эдир дуушан, эстрадын ерээдүйн "одон" болохо Дугаринимын Долгорма гэгшэд, Шэнэхээнэй бусад дууша артистнууд энэ найхан үдэшыень –Сагаалганай концертыень уран бэлигээрээ, уянгата найхан дуунуудаараа шэмэглэхэ юм. Сагаан харын баярые угтуулан, буряад дуунуудай булагтал бурьялһан алтан дээжэһээ хүртэхээ ерыт гэжэ булганда дуулганабди. Сагаан хараар, Сагаалганаар!

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Суббота, 8

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time slots and program titles for the first channel on Saturday.

«РОССИЯ»

Table with columns for time slots and program titles for the Russia channel.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Воскресенье, 9

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with columns for time slots and program titles for the first channel on Sunday.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

Table with columns for time slots and program titles for other channels.

«РОССИЯ»

Table with columns for time slots and program titles for the Russia channel on Sunday.

ТИВИКОМ

Table with columns for time slots and program titles for the Tivikom channel.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with columns for time slots and program titles for SCS Baikal channel.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию»...

Сагаалганай амаршалга

ЭЛҮҮР ЭНХЭ, ЭБТЭЙ ЭЭТЭЙ АЖАҮУХАМНАЙ БОЛТОГОЙ!

Хүндэтэ аглаг найхан Алтай нотагаархиднай, аха эгэшэнэрнай, түрэлхид, эльгэн саданарнай!...

Амгалан тайбан, элүүр энхэ, эбтэй ээтэй, Ажабайдалдаа бол заргалтай, Ажалдаа амжалтатай, урагшатай Ажаһуухатнай булта болтогой!

Аркадий Батомункуевай проект

Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

Аюр Ринчинович Сакияев

Ород-япон дайнда хабаадаһан Доодо-Хэрээтэ нютагһаа гарбалтай Забайкалийн хасаг Аюр Ринчинович Сакияевай ажабайдал болон хуби заяан тухай тэрэнэй аша хүбүүн Балданов Цырен-Дондок Бадмажапович хөөрэнэн байна. Аюр Ринчинович ехэ зоригтой, эрид хатуу хүн байгаа. Тэрэ хэлмэ жадаар тон хайнаар тэмсэдэг, бэрхээр барилдадаг болон мори унадаг бэлэй. Гэр бүлынхидэйн хөөрөөгөөр, морин дээрэ дэбхэрэн нуушадаг хэн. Дайнда харуудан эрэлхэг зоригтой түлөө Аюр гурба дахин Георгиевско хэрээһээр шагнагдаа юм. Тэрэ үедэ бага арадуудай түлөөлэгшэдые сэрэгэй албанда балай татадаггүй байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Тиимэһээ буряадууд гансал хасагай отрядуудга алба хэхэ аргатай бэлэй.

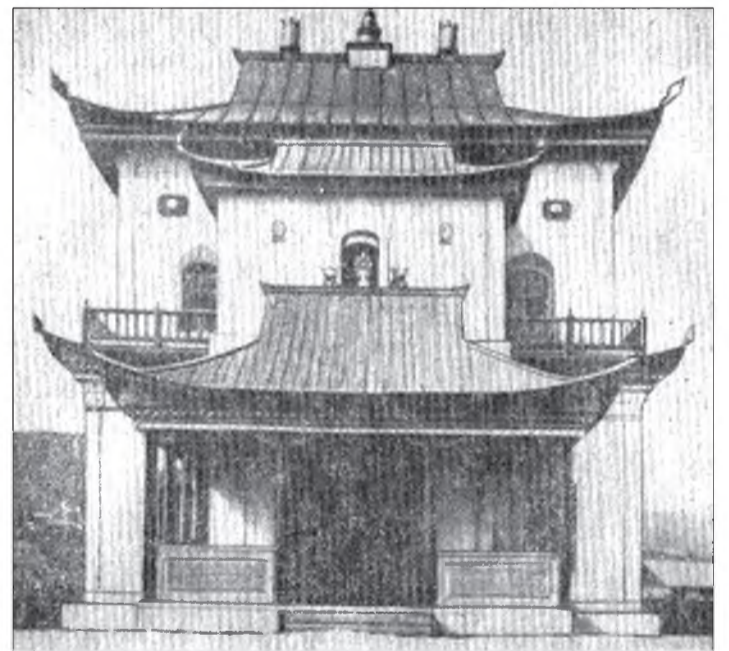
Дайгүй амгалан үедэ Аюр Сакияев ород-монгол хилэ дээрэ алба хаагаа. Гэр бүлынхидэйн хөөрөөгөөр, тэрэ хэлмэ буу хоёроор шагнагдаһан юм. Мүн тиихэдэ эрэлхэг зоригтой сэрэгшэ байхынгаа хажуугаар Аюр Ринчинович бэлигтэй уран зураашан байжа, буряад дасангуудые шэмэглэдэг хэн. Хожомын тус бэлигын өөртөн муу нүлөө үзүүлээ: буддын шажанай бурхангуудые яагаад зүбөөр бүтээхэ ёһотойб гэжэ нэгэ ямар бэ даа ламатай арсалдаад, танигдаа мэдэгдээгүй үбшэндэ нэрбэгдэжэ, наһа бараа гэлсэдэг.

Цырен-Дондок Бадмажапович Аюрай хоёр ахатай байһые мэдээсээ. Тэдэн тус тустаа хоёр-хоёр хэрээһэнүүдтэй болон «Эрэлхэг зоригтой түлөө» медальнуудтай байһан хаш. Зүгөөр Аюрай абга ахай Араптан Сакияев гурбадугаар Георгиевско кавалер болоһон. Эдэ мэдээнүүдые үнэн зүб гэжэ тооломоор. Тодорхойлбол, нютагаймнай хүбүүн, түүхэшэн Г.Бадмаев Аюр Сакияевай дүрбэдэхи хэрээһээр шагнагдаһые архивай мэдээнүүдээр баримталхаар бэлэн. Тус хэрээһэнэй саашанхи түүхэ иимэ: хүбүүнэйнгээ 1914 ондо залуугаар наһа барахада, эхэнх алтан хэрээһыень Хэрээтын дасанай баригада үргөө юм. Тийхэлээрээ хүн зоной үргэнхэн алта мүнхэн бүхыгөөрөө худалдагдаа бэшэ, зариманинь дасанай нуурида нюугдаа.

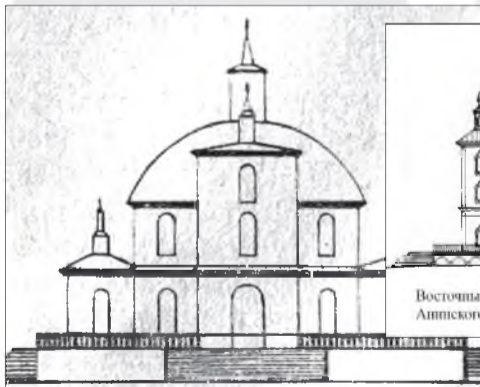
Ф.Болоневой «Пахари и ратники русских волостей Западного Забайкалья в XIX – начале XX века» номһоо абгаа.

Агын дасанай түрүүшын байшан, 1812-1816 онууд.

Агын дасан хэльбэн шэнэлэгдэнэнгээ удаа, XIX зуун жэлэй эсэс.

Анаагай дасан. 1854 оной хэб-зураг.

Анаагай дасан хэльбэн шэнэлэгдэнэнгээ удаа, XIX зуун жэлэй эсэс.

Анаагай дасанай гол дуганай зүүн талань анха түрүүн иимэ байһан юм.

Эдэ зурагууд француз шэнжэлэгшэ Стефан Пассет гэгшын буулгаһан "Lamas errants" («Блуждающие ламы») кинофильмһээ абтанхай, операторын Альберт Кан. 1913 оной июль нара. Монгол орон.

Ээрэ үгтэнхэн зурагууд хадаа анха түрүүн Агын дасан ородой хүмэ шэнги байһан аад, удаа дараалан хубилгагдаһаар, түбэд дасан шэнги болгогдоо гэжэ гэршэлнэ. Эдэ зурагууд дээрэ нэгэл байшан харуулагданхай гэжэ үшөө дахин хануулаа.

“ШЭНЭХЭЭН СОЁЛОЙ УНДАРЛ” гэһэн ном нара хараба

“ШЭНЭХЭЭН СОЁЛОЙ УНДАРЛ”, али гэбэл, хэдэн үеын таһаршагүй холбоотой Шэнэхээн нютагай түүхэ гэршэлһэн шэнэ ном нара хараба. Энэ номой автор багша мэргэжэлтэй Санжаашын Сэмжэд эгэшэ болоно. Шэнэхээн нютагай эртэ үеын түүхэ Сэмжэд эгэшэ тобшолон зураглажа, хилэ дабажа нютагжаһан зоной дабшан гараһан ажамидаларай дабаанууд тухай дэлгэрэнгыгээр дурсана.

Хоридохи зуун жэлэй хорёод онуудай үе. Энэл сагта буурал Буряад орон дайдаарнай ехэ хүлгөөтэй саг тудаһан гэшэ. Энэ байдалһаа зайлажа, Хори, Ага, Сэлэнгэ, Баргажан, Онон, Бооржо, Улирэнгэ нютагуудай хэсэг буряадууд 1918 оноор Монгол уласай болон Хитадай Хүлэн – Буйрай нютагуудаар зөөжэ шэлжэһэн түүхэтэй.

“Хүдэһэн дэгэлтэ монголые тэнжэһэн агуу ехэ тала – Шэнэхээн нютаг” угсаата арадаймнай хэдэн үеын зоной үлгы нютаг боложо, булагай үһанай таһалдангүй үргэлжэ бурьялһан мэтээр үе сагые холбуулан арад зондоо буян хэшэг үршөөнэ.

Шэнэхээн нютагай түүхэдэ ороһон аша габьяатай түрүүшүүл, үндэһэн соёлоо, ёно заншалаа нангинаар сахижа, наринаар абажа ябаһан ажаһуугшад шэнэ номой гол геройнууд болоно. Сэмжэд эгэһын һаял Буряад орон нүүжэ ерээд байхадань, иимэ удхатай ном бэшэхыень тиихэдэ Буряад үндэһэн соёлой эблэлэй түрүүлэгшэ байһан Бато Баяртуев дурадхаһан байна. Тиин 2006 ондо түрүүшынгээ ном бэшэһэн хойноо,

удаань энэ номойнгоо материалнууд дээрэ үндэһэлэн нэмэлтэ оруулжа, Буряадай Соёлой министерствын дэмжэлгээр “Шэнэхээн соёлой ундарал” гэжэ номоо шэнээр хэблэн гаргаба гэшэ. «Ундарал» гэжэ үгэмнай булагай үһанай таһалдангүй үргэлжэ бурьялан гаралгые хэлэдэг гэшэ. Хаанашье ажамидаларайдаа, угсаата арадайм нургуули һудар, эрдэм шудалха эрмэлзэлтэйгээр үхибүүдэ һургадаг байһан. Шэнэ газарта байрлахадаа, буряадууд энэл зориг хүслөө урдаа табиһан гээд номой автор Санжаашын Сэмжэд һанамжална.

Бүхы наһаараа багшалһан, эдиршүүлдэ физикэ зааһан багшада Сэмжэд гэжэ нэрэ дэмы үгтөөгүйл хаш. “Сэмжэд” гэһэн нэрэ түбэд хэлэнһээ оршуулбал, “Боди сэдхэл хүдэлгэгшэ” гэһэн удхатай байна. Нэрээ даажэ, элинсэг хулинсагайнгаа уг баялиг уламжалан залгуулжа ябаһан багша энэ түүхэтэ ном бэшэжэ, дээдэ үеынгөө зоной нэрэ ёһотойл хэтын хэтэдэ мүнхэрүүлээ.

Үндэр уулын оройгоор үүрэй туяануудай мандаха үе балшар бага наһанһаа

нэгэнтэ бэшэ шэртэн хараһан Сэмжэд эгэшэ мүнөө 72 наһатай.

**Шэнэхээндэ оршожо
тогтониһон буусамни бии.
Шэнэхээндэ һүр һүлдэтэ абамни бии.**

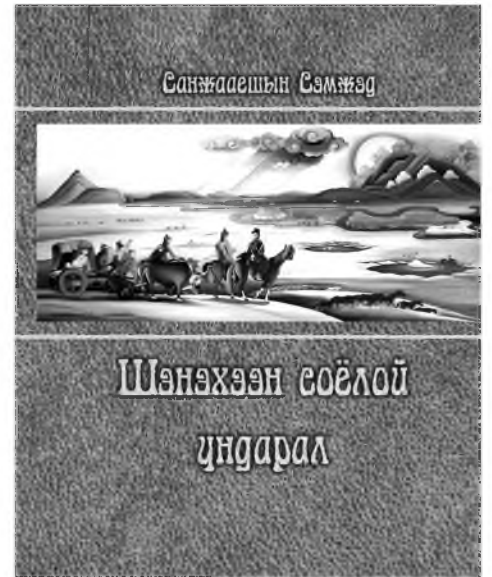
**Шэнэхээндэ һүн сэдхэлтэ
эжымни бии.**

**Шэнэхээндэ энхэргэн
хайратай үхибүүдни бии,**

- гээд бэшэһэн уран үгэнүүдэй автор Сэмжэд эгэшэ иигэжэ хөөрэнэ:

- Айлай үргэмэл ганса басаган байһанби. Гурба наһатайдаа эжытээ үлэжэ, гүрэн доторой ехэ дйлдаанда дайрагдажа, сагай хатуу хүндые хойуулан дабаабди. Агын дасанай лама байһан абынгаа хэлэһэн “Басагандаа ном эрдэм олгуулаарай, баруун тээшээ ошожо шадаал наа, мүргэл хэжэ үзөөрэйгты” гэһэн захяе эжы басаган хоёр бэелүүлжэ шадаһан байна. Хоёр нарын туршада ябагаар ябажа, Лабарам сүмэ хүрэнэн. Саашадаа Сэмжэд эгэһын эжы хони адуу хаража, уранаар хубсаһа зондо оёжо, басагаһа эрдэм нургуулитай болгоо.

Буряад арадайнгаа агууехэ һүлдые үргэжэ, арьбадхажэ, дэлхэйн олон тоото арадуудай дунда түрэл эхэ хэлээ, заншалаа алдаагүй байһан Шэнэхээн буряадуудай дунда үндыһэн Сэмжэд эгэшэ арадайнгаа ёно гурим һайн мэдэ-

хэ, сахижа ябадаг юм. Мүнөөшье уран наринаар дэглэнүүдые оёдог.

- Дээдэ үеын нургаалтай бидэ гэртэхи газраахи ажал һайн мэдэхэ, хэжэ шадаха, эхэнэр хүнэй оёхо, нэхэхэ ажалда һураһан байнабди,- гээд Сэмжэд эгэшэ хэлэнэ.

Шэнэ ном соогоо Сэмжэд эгэшэ хоёр зуу гаран табаринуудые, олон дуунуудые бэшэһэн байна. Буряадай заншалнууд: “Тоонто тайха ёно”, “Арга, һур эдлэхэ арганууд” гэхэ мэтэ гуримууд дэлгэрэнгыгээр бэшээтэй. Номой түгэсхэлдэ Сэмжэд эгэшэ буряад хубсаһанай магтаал, “Алтаргана”, найр нааданууд тухай өөрынгөө бэшэһэн уянгата мүнрүүдые дурадхана.

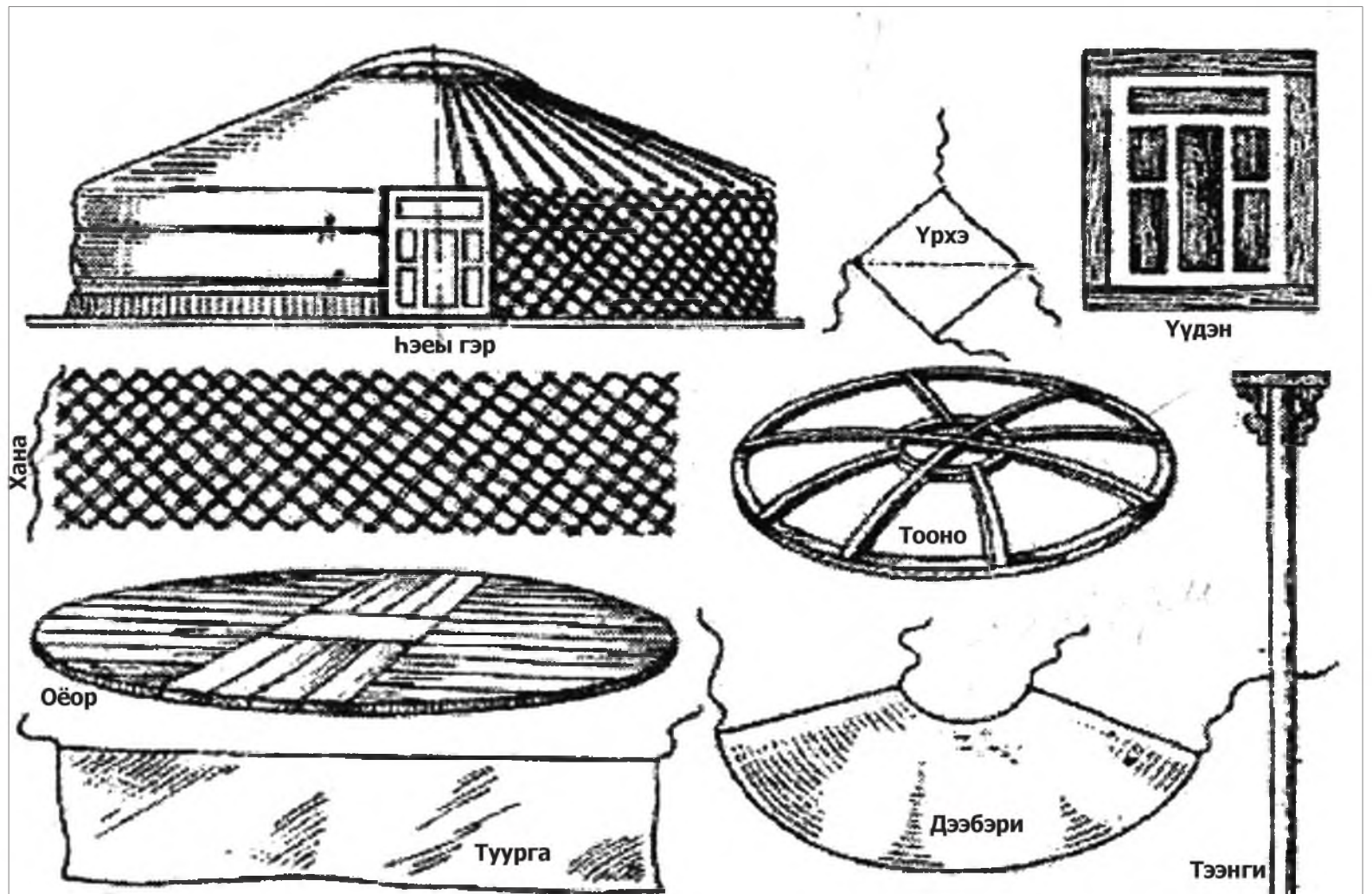
Цырегма САМПИЛОВА.

НЭЕЫ ГЭР БОДХООХО АРГА

Нэеы гэр – нүүдэл байдалтай зоной соморхон байра. Тэрэ задалхадашье, хабсаран суглуулхадашье бэлэн, ашаад ябахата тааруугаар зохёогдоһон хана, уняатай, дээгүүрээ нэеыгээр бүрхөөгдөжэ баригдадаг. Ондоогоор тэрэниие эшэгы гэр гэжэ нэрлэдэг.

Иимэ гэр барихадаа, тон түрүүн ханануудыень түхэрээлүүлэн бодхоогоод, амануудыень бэе бэе руунь оруулжа тааруулаад, хагсарга (амалаадаһан) гэжэ нэрэтэй дээһэн уяануудаар холбон уядаг. Удаань үүдээ тодхоод, баруун можодонь хадаатай түмэр сахаригһаа уягдаһан үти гэжэ нэрэтэй дээһэн ооһороор бүхы ханануудаа газра талаһаань тархиинь доогуур тойруулан, зүүн можодонь бүхэлэн уяна. Һүүлдэ гэрэй тэг дундахы үндэртэ тоонооо баряад, газра талаһаань уняалха, туургануудые тохохо хэрэгтэй. Нэн түрүүн баруун-урдахынь, һүүлдэнь хойгуурхи хоёрыень тоходог юм. Ехэнхидээ баруун тээһээ, баруун-хойноһоо һалхилдаг хадань, урда талын туургануудые хойнохи туургануудаарнь даруулан тоходог байһан. Туургануудаа дээдэ шэгшэгтэнь хадагдаһан дээһэн ооһорнуудаар ханадаа, уняадаа уяад, уняануудай дээгүүр дээбэри тоходог.

Дээбэри – хахад түхэрээнэй түхэлтэй, дээдэ хажуудаа тоонын түхэрээндэ тааруулагдаһан түнхээдэһэтэй һэеы. Гэртэ хоёр дээбэри хэрэглэгдэдэг: түрүүн урда хажуугайхынь тохогоддог, удаань хойто хажуугайнь дээбэрээр нүгөөдынь захануудые даруулан тоходог байгаа. һайнаар дулаа барихынь тула дээбэриин, туургынгаа

һайниинь хойто таладаа тоходог юм. Хойто дээбэри хахад гурба-гурбан дээһэн ооһортой. Тэдэниинь урдахы дээбэри дээгүүр һольбуулан татажа, ханын доодо талаһаа уядаг.

Удаадахи алхам гэхэдэ, туургын газра талаар хоёр дээһэн бүһэ татажа бүхэлдэг: нэгыень дээгүүр, ханын тархиин матагдан нугыһан газраар, нүгөөдыень – дундуур, бүһэнүүдэй үзүүрнүүд үүдэнэй

хоёр можодо уягдадаг. Туургануудые газарһаа дээшэ 15-20 сантиметр зайтайгаар тоходог юм. Тэрэ зайе бүглэхын тула амьараа хаяабшанууд хэгдэдэг. Хаяабшанууд - 20-25 сантиметр үргэнтэй, дээдэ захаара наринаар томогдоһон дээһэ барижа оёһон, доодо захынь миин хүбэрдийһэн 3-4 нарин гонзогор һэеынүүд. Дулаанай сагта хаяабшала абажа хадагалдаг.

Гэрэй тоонын нүхые бүглэхэ һэеые үрхэ гэдэг. Үрхэ – хайшаашье 2 метр тухай үргэнтэй, зургаан шэгшэгтэй, шэгшэг бүридөө ута ооһорнуудтай һэеы. Үрхые ооһорнуудаарнь ханын доодо талын модонуудһаа уядаг. Зүгөөр урда хажуугайнь ооһор уянгуй орхидог: үрхын нээлгэтэй урда талаар һэеы гэр соо сэтэр агаар, наранай гэрэл ородог.

Һэеы гэрнүүд ханануудайнгаа

тооһоо боложо, ехэ, бага гэжэ илгардаг. Монгол туургата арадуудта 4 ханатайһаа эхилээд, 12 ханатай хүрэтэр байдаг гэжэ шэнжэлэгшэд тобшолһон. Буряад арад 6-8 ханатай гэрнүүдтэй байһан гэжэ тоологдодог.

**“Технология старинного ремесла. Все о войлоке”
гэһэн номоор
Дыжит МАРХАДАЕВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.**

Сагаалганай хүндэлэлдэ

Дамба ЖАЛСАРАЕВ

САГААЛГАН

Буряад арадай байдалда
Буянта нуури эзэлхэн
Бүгэдын ехэ хайндэр –
Бүрин суута Сагаалган.

Хэсүүшэгшые байг байдал,
Хэзээдэшые Сагаалган –
Зоной ехэ баясхалан,
Зол заяанай найдал.

Айл айлаараа сагаалха
Арадай нангин заншал
Урдын урда сагнаа
Уг залган дабшанал.

Сагаалганаар,
Сагаалганаар!
Сагаан эдээн дэлгэрнэ,
Сагаан хайхан сэдхэлэй
Сарюун гэрэл бадарна.

Хүнүүд золгон бэе бээ
Хүндэлнэ, амаршална...
Саг хатууш байг, - хамаагүй...
Сагаалганаар,
Сагаалганаар!

НАНАА БОДОЛОЙ УГАЛЗАНУУД МОРИН ЖЭЛДЭ

Унашатаяа бээ нэгэдэбэл,
Урилдаанда
булигдахагүйш,
Арадтаяа наналаа нэгэдэбэл,
Аюул гайда диилдэхэгүйш.

Эмниг мори унаада нургабал,
Эршэ зоригоо элирүүлхэш.
Мэдэхэ хайн даа хүниие
нургабал,
Мэргэн бодолоо харуулхаш.

Эмээлэй гоёын аятайшые наа,
Эрын ямараар харагдахань,
Эмээлэй гоёноо бэшэл ха –
Эмээл дээрээ нуухаанаань.

Агтын хорёондо түрүүлхэн
Агшан зуурын хэрэгшые наа,
Агтаяа тэрээндэ бэлдэхэмнай,
Аяар хэды сагайб даа!

Хүнэй мориндо
Хүхэртэрөө атаарханхаар,
Өөрингөө мори
Өөгшөөн занбал дээрэ ха.

Хурдан гүйгөөшын хүсэн –
Урдаа ябаһые хүсэлгэн.
Сэсэн хүнэй хүсэн –
Хойноо ябаһые хүлээлгэн.

Дан дошхон хөөрүү морин
Дабаатай замда яахал
хаб даа?

Дан бээдээ найдаһан хүн
Дайсанай урда яахал
хаб даа?

Жороошые унагшын
Жолоогоо нулаар табихатай,
Дүрбэн хүлтэй мориншые
Бүдэрэн байдаг янзатай.

Ташуураар самнахада,
Угаа бэлэн юм ааб даа, -
Ташуургүйгөөр шадалши,
Унаашаа түргэн ябуулжа!

Таарахагүй хомууд тоног
Табгай сагаандаа
үмэдхүүлхэн аад,
Татагалзан арай ябахадань,
Ташуурдахадаа яанабши
даа?!

Хашан мориндо харгы муу,
Залхуу хүндэ ажал муу.

Байраһаа гүйһэн
мориндо
Балай ехээр бү найда.
Гоё гоёор хэлэнэн хүндэ
Горидон ехээр бү этигэ.

хайхан бээтэй морин бүхэн
хайн жороотой бэшэл ха.
хайхан үгэтэй хүн бүхэн
хайн зантай бэшэл ха.

Хатарша моридойнгоо
ямарые
Хадын харгыда мэдэхэлди
даа.

Хани нүхэдэйнгөө ямарые
Хатуу үедөө мэдэхэлди даа.

Аянай холодо гараха гэбэл,
Ардагай хайниие шэлэнэ
бээш даа.
Ардагай хайниие шэлэнэн
шэнгээр
Амарагай хайниие шэлэхэ
бэшш даа:

Олдохо сагтаа, зол заяандал,
Олоной дундаһаа өөрөө
олдохол.

Харанхы хүни харгыгаа
алдабал,
Хатаршадаа найдаарай.
Хатуу үедэ хамагаа
алдабал,
Хани нүхэртөө найдаарай.

Хурдан хайн моритой
наашни,
Холын хэсүү харгы
Дүтын шэнгээр үзэгдэхэл.
Хүсэд хайн нүхэртэй
наашни,
Хүндэхэн үргэбшэшни
Хүнгэхэн шэнгээр үзэгдэхэл.

Хайн мориндо
Муу харгы байдаггүй.
хайн хүндэ
Муу нүхэр байдаггүй.
Хооһоорш өөрөө ябад
гээрэй, -
Холын хүндэ харгыда
Агтаяа түрүүн
эдеэлүүлэ.
Ябагаарш өөрөө ябад
гээрэй, -

Ядалсаад байһан
нүхэртөө
Агтаяа түрүүн эмээллэ.

Уяанһаа мултараад
ошобо гү мориншни –
Ондоо тээхи адуун соогуур
бэдэрэлши.
Гомдоод ошобо гү эгээл
хайн нүхэршни –
Гол шалтагаань өөр соогоо
бэдэрэлши.

Хатарша морёо шалаахагүй
гэбэл,
Харгын хатууе
дабуулаарай.

Халуун зүрхөө
нуларуулхагүй гэбэл,
Хамагай хүндые
үргэлүүлээрэй.

Эрэ хүнэй бата үргэн
сээжэдэ
Эмээлтэ морин багтаха
зэргэтэй гэлсэдэг...
Гайхалтай заримдаа:
эмээлтэ моринһоо байха
Гансахан эмээл багтанагүйл
даа сээжэдэмнай.

Үнгын сээгүүд хайханшые
наа, хагдардаг,
Үргэн мурэнүүд ехэшые наа,
хүрэдэг...
хайхан, ехэ байгаал наа,
инаг дуран
хайтайш, муутайш сагта
тунхарингүй,
һалбаржал, бурьялжал
байдаг шэдитэй юм.

Дурлааб гэжэ байгаад,
Дан эртүүр шашалган
Угаа түүхэй гэл даа –
Энэ үгэмнай, жэмэстэл,
Эдээшэн хойноол
өөрөө
Унаха ёхотой аманһаа.

Дошхон мори бугуулидаха
гэбэл,
Дорюун хүсэн хэрэгтэй
ха юм даа.
Хатуу зүрхэ уяруулха гэбэл,
Халуун сэдхэл хэрэгтэй
ха юм даа.

- Эхэнэрнүүд, дурлуулха
гэбэл таанартаа,

Эрэшүүл ямар байха
ёхотойбиди?
- Дурлажал, дурлажал
байгты маанартаа –
Дуранайтнай галһаа носоно
бээбди.

- Эрэшүүл, нюусаар
хэлэхэдэ,
Эхэнэрнүүдэ жүтөөрхэнгүй
гүт?

- Угы юм ааб даа.
Тиигэбэшые
Дайдада моридоо манһан
шэнгээр
Дан холуур табигшагүйбди
даа...

Хомуудайнгаа таараагүй бол,
Холохол даа моринтай.
Хоюуандаа ойлголсоогүй
бол,
Холодохол даа жаргалтай.

Сай уулган – юрын хэрэг
бэшэл ха.

Сайлалганнай –
хөөрөлдөөнэй хүдэлгүүр.
Хамта нуугаад яаралгүйхэн
сайлахадаа,
Хото бэшэ, сэдхэл түрүүн
дүүрэнэл.

Үхибүүд байхадаа
түрүүшынхээ
Эмнигые унахадамнай,
Үеын басагад бидэниие
Эрэшүүл гэжэ нэрлээ нэн.
Эрэшүүл болоод
байхадаа,
Эмнигтэ дүтэлхэдэмнай,
Үхибүүд гэжэ бидэниие
Үеын эхэнэрнүүд
нэрлэнэл.

Дэбжыш дээшээ, ХИИ МОРИН!

**ХҮХЭ МОДОН
МОРИН ЖЭЛЭЙ
УГТАМЖЫН ХҮСЭЛ**

Уһан харагшан Могой жэл
Нэрээ гэршэлээш:
Уһан галаб үерөөр,
Торнадо смерчнүүдээр,
Газарай хүдэлөөн,
Вулкануудшые хубитаяа
оруулаа,
Амитан зониие ядаруулааш.
Арбан долоодохи рабжуунай

Асари хүндэ жэл болоош!
Дабтан ерэхэ 60 жэлэйш ой
Арбан наймадахи рабжуунай
2073 ондо тудаха.
Баһаш али галабуудаар
ядаруулхыш
Үзэхэ хүнэй нанаанда,
Ульгэр мэтэ ухаандань!
Хурса булад тахатай
Хүхэ модон Морин жэл
Хобхо сохихо
Хорото Могой жэлэй
ядараануудые,

Хүн зониие баярлуулха!
Алишые юумэн найжарха,
Ажалай бэлиг дэбжэхэ,
Амгалан үеын мэдэрэл
Арад зондоо асарха!
Шинии нэрээр нэрлэгдэнэн
Амитан бүхэнэй хуби заяан,
Хии морин – хамаг амитанай
Амидаралай шүтөөн!
Хиисэн дээшээ дэбжыш,
Ами наһа бултанай утадхыш!
Ажалдаа түгэлдэр,
Амгалан тэнюун,

Аюулгүй нуухынь
Аша туһада
Дэбжыш, дэбжыш дээшээ,
Хии морин!!!
Оум болтогой!
**Бимба ПУРБУЕВ,
Эсэгийн Агууехэ дайнда
хабаадагша,
Бурядай
АССР-эй соёлой
габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.**
Гусиноозёрск хото.

Сагаалганай хэмжээндэ

ЭРХИМ БҮЛЭ – ЭХЭ ХЭЛЭНДЭЭ ТҮШЭГЛЭДЭГ ГЭР БҮЛЭ

Буряад Республикын Үндэнэ-тэнэй 1-дэхи лицей-интернадайд дэргэдэ үнгэрэгшэ амаралтын үдэр Сагаалганай нааданда зориулагдаһан "Эрхим бүлэ" гэхэн мүрысөөн үнгэрбэ.

ГУЛАМТЫН ГУРБАН ТУЛГА

Энэ жэлэй нуралсалай эхиндэ тус лицейн буряад хэлэнэй багша Янжима Цыдендамбаевна Ивахинова "Гуламтын гурбан тулга" гэхэн проект бэлдэһэн байна. Энэ проектые үндэһэлэн, 1-дэхи классай хүмүүжүүлэгшэд Дарима Цыденовна, Сэлмэг Викторевна гэгшэд хэдэн программнуудыг зохёһон байна.

- Гуламта гэшэмнай гурбан шанга тулгаар бэхижүүлэгдээд, галаа аһааж, эдегээ шанажа, үри хүүгэдэ хүмүүжүүлхэ гэхэн удхатай болоно. Гэр бүлын сахиха шүтөөн гэшэ. Энэ шүтөөндэ ямараар ханданабиди, хэр арюуханаар абажа ябанабиди, тэрээнһээ саашанхи ажабайдалнай дулдыдаха, - гэжэ Янжима Цыдендамбаевна онсолбо.

Нургуули, гэр бүлэ, үри хүүгэд - гуламтын гурбан тулга гэжэ нэрлэгдэнхэй. Хэрбээ гуламтын али нэгэ талань мухардажа байгаа наань, гуламта тогтохогүй. Тиймэһээ хүсэ ехэтэй, шанга тулгатай гэр бүлэ ехэ хайн ерээдүйтэй байха болоно. Тийгэжэ энэ нургуулида гуламтынгаа гурбан тулгада ехэ анхарал табигдана.

ЗАЛУУ ТҮРЭЛХИД БУЛТА БЭЛИГТЭЙ БАЙШОО

Мүрысөөнэй ёһо гуримаар харалганда хабаадагша гэр бүлэ өөр тухайгаа хөөрэхэ, танилсуулха, дуулаха, хатарха ба амтатай эдэе шанаад, жүриин урда тэрэнэ яжа бэлдэһэнэ хөөрөжэ, хамгаалха байгаа бшуу.

Эхин шатын ангиин нурагшадай гэртэхин үхибүүдтээ адлиханаар ехэ эдэбхитэй хабаадаа. Тэдэнэй табиһан наада хаража байхадаа, юрын гэртэхин бэшэ, харин үндэр тайзан дээрэ байһан суутай, солотой артистнар гэшэ гэжэ ханамаар байгаа. Дуу дуулажа, хатар наадаяа дэлгэжэ, элинсэгүүдэйнгээ заяаһан ёһо заншал уран бэрхээр мэдэжэ, ходоодо ажабайдалдаа хэрэглэжэ, сахижа ябадагаа залуу түрэлхид гэршэлээ. Буряад хэлэн дээрээ үһа урадхуулжа байһан мэтээр дуугаржа байһан залуушуулыг харахада, ехэ урматай. Мүн энеэдэтэйшье ушарнууд болоо. Нэгэ гэр бүлын эзэн ээм дээрээ эхэнэр нүхэрөө, хоёр хүбүүдээ үргэжэ, хада мэтэ найдамтай гэрей эзэн байһанаа харуулба.

ХАБААДАГШАД МҮРЫСӨӨН ТУХАЙ

Эдэбхитэйгээр хабаадаһан түрэлхидтэй хөөрэлдэбэ.

"Бурятзолото" гэхэн эмхиин хүтэлбэридэ ажалладаг Бато ба Оюна Раднаевтан хоёр хүбүүдтээ хабаадаа. Уһан буряад хэлээр, ирагуу хайхан дуу хүгжэмөөр, ульгам үрээлэй хайхан үгэнүүдээр харагшадые баясуулһан энэ эрхим бүлын эжы иигэжэ хэлэбэ:

- Нургуулиингаа бүхы хэмжээ ябуулгануудта эдэбхитэйгээр хабаадажа, үхибүүдтээ жэшээ харуулха гэжэ оролдодогбди. Хүүгэд эжы, абатаяа суг хамта дуу дуулажа, хатаржа, үрээл хэлэжэ байхадаа, жэнхэни хайхан буряад хэлээ мартахагүй, ажабайдалдаа хэрэглэжэл байха бшуу.

Буруновтанай гэр бүлын эжы Светлана Жигжитова энэ 1-дэхи лицей-интернат өөрөө дүүргэһэн юм. Түрэл нургуулиингаа хэмжээнүүдтэ эдэбхи-

тэй хабаададаг. Гэр бүлынгөө омогорхол болохо баярай бэшгэ, грамотануудыг, үхибүүдэйнгээ бүтээнүүдыг асаржа, үзэмжэ дэлгэһэн байна.

- Мүнөө сагта, 21-дэхи зуун жэлдэ гэр бүлэ гол нуури эзэлнэ гээд ханагдана. Юуб гэхэдэ, гүрэмнай, засаг зургаамнай гэр бүлэдэ ехэ анхарал хандуулна. Гэр бүлэ- нангин хэрэг гэшэ. Бидэ үхибүүдээ буряад арадайнгаа ёһо заншал, соёл түүхэ дээрэ үндэһэлэн, бэрхээр хүмүүжүүлхыг оролдонобди. Үхибүүднэй ерээдүйдөө Эхэ орондоо, Буряад орондоо хэрэгтэй, суутай, тухатай хүнүүд болоһой гэжэ ханадагбди, - гэжэ Светлана Жигжитова тэмдэглээ.

НАГАСА ЭЖЫН НУРГААЛААР

"Эрхим бүлэ" гэхэн мүрысөөндэ эдэбхитэй хабаадагша гэр бүлын нагаса эжы Ангархаева Галина Мархеевна бүхы наһаараа хүүгэдэй сэсэрлигтэ, электротехникумдэ хүгжэмэй

багшаар ажаллаа. Мүнөө эндэ хабаадахадаа, ирагуу хайхан дуу дуулаха абьяас бэлигээ зээ басаган Валерияда дамжуулаа гэжэ мэдэбэбди.

- Зээ басагамни дуунай үгэ сээжэлдэжэ шадаха юм гү гэжэ ханаата болдог нэм, теэд Валеримни ехэ бэрхээр сээжэлдэдэг юм. Дуу, хатарай туһаар буряад хэлэмнай хүгжэжэ, мүн дуу, хатарнай улам ульгам, хүнгэн, гүнзэги болоно ха юм даа. Иигэжэ дуу, хатар заахада, үхибүүд саанаһаа, сэдхэлэйнгээ оёорһоо ёһо заншалдаа, түрэлхи хэлэндээ нурана бшуу, - гэжэ Галина Мархеевна тэмдэглээ.

Энэ мүрысөөн харагшадаа ехэтэ баясуулба. Юуб гэхэдэ, наял нургуулида ороһон эдир заахан нурагшадай гэртэхин өөһэдөө буряад хэлээ мэдэхэ, буряад хэлэндээ эльгэлдэг, жэнхэни хайхан ёһо заншалаа сахидэг, үхибүүдээ зүб мурөөр хүмүүжүүлдэг байһанаа гэршэлээ. Гэртэхин бүхэнэй оролдожо, нургуулиингаа багшанартай суг хамта эб нэгэдүүлэн ажаллаха

аргатай, ажаллажашье байһыень багшанар тэмдэглээ.

- Иимэ бэрхэ түрэлхидтэй үхибүүд таанадаа хаража байхадаа, яагаад түрэл хэлэндээ дурагүй, ёһо заншалаа сахингүй ябахад даа. Энэл даа, гурбан тулга гэшэмнай! Багшанар заана, түрэлхид нургана, үхибүүд дэбжүүлнэ, хүгжөөнэ. Иимэ хайхан хүдэлмэри хэжэ байхадаа, мүнөөдэрэй танай талаан бэлиг, абьяас, танай оролдолго, танай мэдэсэ хаража, аргагүй ехээр баясажа, сэдхэлээ ханажа байнабди, - гэжэ Янжима Ивахинова хэлэбэ.

Хабаадагша гэр бүлэнэр соо бэлиггүй хүн байгаагүй. Эндэ бултал шалгараа, тиймэһээ шалгагшад бултынь тэмдэглэхыг оролдоо.

Сагаалганда зориулагдаһан "Эрхим бүлэ" гэхэн харалганда "Бэлиг ехэтэй бүлэ", "Хүхюу зугаатай бүлэ", "Ёһо заншал сахигша", "Аза талаантай гэр бүлэ", "Эрдэм бэлигтэй гэр бүлэ", "Шэдитэ хоолтой", "Эбтэй бүлэ" гэхэн хэдэн шэглэлнүүдээр илагшадта баярай бэшгүүд барюулагдаа.

Түрүүшын нуурида гарагша гэр бүлын эзэн Баяр Цыренов багшанартаа баяр хүргэбэ. "Бидэ энэ нургуули шэлэжэ, үхибүүдээ нургахадаа, заншалаа, соёлоо, хэлээ дээшэнь үргэжэ ябаха гэхэн зорилготойбди. Эжы, баабайнгаа захая, буряад хэлээ үргэжэ, үндэһэн хэлэн дээрээ дуугаржа, ёһо заншалаа мэдэжэ, үхибүүдтээ дамжуулха үүргэтэй ябаял даа", - гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

БУРЯАД ХЭЛЭНДЭЭ ТҮШЭГЛЭДЭГ ГЭР БҮЛЭ

Мүрысөөндэ түрүүшын нуури эзэлэгшэ Баяр Цыренов намтай хөөрэлдэхэдөө, нэн түрүүн өөрынгөө түрэнэн эжы тухайгаа хөөрэхэдэнь, ехэ нургаалтай хүбүүн ха гэжэ хайшааб.

Баярай түрэнэн эжы Дулма Будажаповна түрэнэн Ульдэргэ нутагтаа аптекадэ 20 гаран жэлэй туршдаа ажаллаһан. Гэр бүлэдөө элинсэгүүдэйнгээ дамжуулан захая заршам мартуулаагүй, нангин сахижа ябадаг. Мүнөө Баяр хүбүүн Арюуна бэри хоёройнгоо "Эрхим бүлэ" гэхэн харалганда хабаадалсадаһан, хүннөөдөө унтангүй бэлдэбэ.

- Бүхэли наһан соогоо хүгшэн эжынгээ шанажа, намда эдүүлжэ байһан бообо, үрмэн тухай хөөрөөн сэдхэлэймни оёорһоо гаража эхилээ. Харин түрэнэн хэлэндээ дурлал оюутан ябаха саһаа эхитэй. Юуб гэхэдэ, аяар холын Пермь хотодо нуража байхадамни, буряадууд үсөөн, түрэл хэлэн дээрээ дуугарха зоншыг олохогүйдэнь, нутагаа бусаад, буряад хэлэн дээрээ нэгэшье ород үгэ хэрэглэнгүй, холингүй дуугарха гэжэ өөртөө зорилго табья нэм. Тийгээд гэр бүлэдөө, ажабайдалдаашье буряадаар дуугарха гэжэ оролдодогбди, - гэжэ Баяр хөөрэбэ.

Баяр Арюуна хоёр эжы шэнги баһал аптекадэ, «Бурятфармация» гэхэн эмхидэ хүдэлдэг, провизор-фармацевт мэргэжэлтэй. Эндэ онсо тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, залуу түрэлхид буряад хэлэнэй багшанар бэшэ, ажалдаа буряад хэлээ хэрэглэдэггүй. Тийбэшье иимэ бэрхэ, буряад хэлэндээ дураатай, үндэһэн арадайнгаа ёһо заншал, соёл, түүхэдэ түшэглэн, үхибүүдээ хүмүүжүүлжэ байһан залуушуулыг харахадаа, буряад хэлэнэймнэй ерээдүй сагай байдал тиймэшье шахардуу, зүдэрүү бэшэ хаш гэхэн найдал досоомни түрээбэ.

Цырегма САМПИЛОВА.

Авторай фото-зурагуудта: эрхим бүлэнэр эдэбхитэй.